



Handelshøyskolen BI

MAN 50211 Ledelse; makt og mening

Term paper 60% - W

Predefinert informasjon

| | | | |
|-----------------------|---------------------------|------------------------|----------------------------|
| Startdato: | 25-10-2021 09:00 | Termin: | 202210 |
| Sluttdato: | 20-05-2022 12:00 | Vurderingsform: | Norsk 6-trinns skala (A-F) |
| Eksamensform: | P | | |
| Flowkode: | 202210 10048 IN09 W P | | |
| Intern sensor: | (Anonymisert) | | |

Deltaker

Navn:

Informasjon fra deltaker

| | |
|----------------------------|---|
| Tittel *: | Hva kan forklare Vidkun Quislings maktposisjon? |
| Navn på veileder *: | Maria Isaksson |

Inneholder besvarelsen Nei Kan besvarelsen Ja
konfidensielt offentliggjøres?:

Gruppe

Gruppenavn: (Anonymisert)
Gruppenummer: 3
Andre medlemmer i gruppen:

Innhold

| | | |
|---------|--|----|
| 1 | Innledning..... | 1 |
| 2 | Problemstilling | 1 |
| 3 | Biografi..... | 2 |
| 4 | Metode..... | 5 |
| 4.1 | Åndsvitenskap vs naturvitenskap | 5 |
| 4.2 | Hermeneutikk..... | 7 |
| 4.3 | Kildekritikk | 9 |
| 4.4 | Vår forforståelse..... | 9 |
| 5 | Teori og drøfting | 10 |
| 5.1 | Underproblemstilling 1 | 10 |
| 5.1.1 | Teoretisk rammeverk..... | 10 |
| 5.1.2 | Drøfting..... | 15 |
| 5.1.3 | Delkonklusjon og ny forforståelse..... | 20 |
| 5.2 | Underproblemstilling 2 | 21 |
| 5.2.1 | Teoretisk rammeverk..... | 21 |
| 5.2.1.1 | Kritikk av teori | 25 |
| 5.2.2 | Drøfting..... | 25 |
| 5.2.3 | Delkonklusjon og ny forforståelse..... | 30 |
| 5.3 | Underproblemstilling 3 | 30 |
| 5.3.1 | Teoretisk rammeverk..... | 31 |
| 5.3.2 | Drøfting..... | 34 |
| 5.3.3 | Delkonklusjon og ny forforståelse..... | 40 |
| 5.4 | Avsluttende drøfting av hovedproblemstilling og ny forforståelse | 40 |
| 6 | Konklusjon | 44 |
| 7 | Referanseliste | 45 |

1 Innledning

- Janukovitsj er Ukrainas egen Quisling.

Dette er overskriften i VG, 4. mars 2022. Quisling er både et substantiv, et verb og ikke minst et skjellsord. Men først og fremst er det etternavnet til landsforræderen Vidkun Quisling.

Vidkun Quisling er den lyshårede prestesønnen som vokser opp på bygda i Fyresdal i Telemark. Han er stjerneelev på Krigsskolen, og sammen med Nansen redder han hundre tusen mennesker fra hungersnød blant annet i Ukraina. Dette er også mannen som går i kompaniskap med Hitler, gjør statskupp over radioen 9. april 1940 og som står igjen som den største landsforræderen i norsk historie. Hvordan kan en intelligent og innesluttet prestesønn som redder verden fra sult, ende opp med å bli leder av en bevegelse, et parti og et Norge under okkupasjonen?

Gjennom oppgaven ønsker vi å se nærmere på Quislings lederrolle fra ulike teoretiske perspektiver. Dette gjør vi for å forsøke å forklare den maktposisjonen som han inntok i denne perioden.

2 Problemstilling

“Den nasjonale regjering har overtatt regjeringmakten, med Vidkun Quisling som regjeringssjef og utenriksminister” (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 118).

Med disse ord og denne makterklæring gjennomfører Vidkun Quisling statskupp og setter seg selv i førersetet i ny selvoppevnt regjering den 9. april 1940. Med en påtatt selvsikkerhet og direkte talemåte avskriver han den sittende regjering.

På grunn av sin ekstremisme og handling i kraft av tilsynelatende egeninteresser, er han en interessant lederskikkelse. Hva leder ham til det drastiske steget å utnevne seg selv som regjeringssjef, og hvilke metoder benytter han på veien til målet. For å belyse dette, har vi valgt følgende hovedproblemstilling:

Hva kan forklare Vidkun Quislings maktposisjon?

Vi har valgt tre underproblemstillinger for å besvare hovedproblemstillingen:

Underproblemstilling 1: Leder Quisling i kraft av en kongstanke?

Underproblemstilling 2: I hvilken grad er Quisling en Machiavellisk leder?

Underproblemstilling 3: Hvordan bygger Quisling opp sitt ethos, og i hvilken grad er det narsissistiske trekk i dette?

3 Biografi

Vidkun Abraham Lauritz Jonssøn Quisling blir født 18. juli 1887, og er sønn av Jon Lauritz og Anna Karoline Qvisling. Faren er prest, og ekteparet har flyttet til presteboligen i Fyresdal bare et drøyt år før Vidkun kommer til verden. Han er eldst i en søskenflokk på fire. Jørgen er nest eldst, Esther, seks år yngre enn Vidkun, og Arne kommer til verden da Vidkun er blitt 11 år. Quisling-søsknene har et nært forhold, og søsknene ser opp til eldstemann Vidkun. Beundret og genierklært som han blir av egen familie, begynner unge Vidkun etter hvert også selv å føle at han er noe helt spesielt. Det at han er født på samme dag som Harald Hårfagre samler Norge til et rike, er noe unge Vidkun tar til seg som et slags bevis på at han er ment for noe stort (Dahl, 1991, s. 45).

Til tross for en relativt u dramatisk oppvekst, rammes Quisling-familien av en tragedie som preger Vidkun resten av hans liv. Bare 21 år gammel dør hans kjære søster, Esther av sykdom. Han erklærer overfor broren Jørgen at han aldri skal gifte seg, da han anser det som å svikte søsteren. Til foreldrene skriver han «at det som nu er hendt vil være mig et tvevningsbad, og at det vil gi mig kraft til at føre en kamp i Esthers aand for de svake og undertrykte og for menneskenes vel» (Dahl, 2004, s. 31).

Vidkun Quisling beskrives som noe keitete, beskjeden, alvorlig og innesluttet, men det han mangler av sosiale ferdigheter tar han igjen på skolebenken. Vennene ser opp til Vidkun og han omtales som svært intelligent, og med spesielt gode matematiske evner. Etter at han tar artium kommer han inn på Krigsskolen, hvor han blir tatt opp i feltartillerilinen. Vidkun fortsetter videre utdannelse ved den Militære Høyskole i Kristiania og blir uteksaminert i 1911 som best i sitt kull, og med den gang historisk god hovedkarakter (Dahl, 1991, s. 23-24). Quisling blir værende i militær tjeneste etter endt utdannelse og reiser i 1918 til Petrograd i Russland som offiser i generalstaben. Deretter følger oppdrag som etterretningsoffiser i Helsingfors. I 1922 returnerer han til Norge og gjenopptar sitt virke i generalstaben, før han så blir kontaktet av Fridtjof Nansen som søker medarbeidere for å bedrive nødhjelpsarbeid for det hungersrammede Ukraina. Quisling takker raskt ja til dette (Dahl, 1991, s. 82). Nansens prosjekt fører til at Quisling får oppleve hungersnøden på nært hold, og grusomheter og lidelse går naturlig nok sterkt inn på ham (Dahl, 1991, s. 84-89). Quisling har stor innflytelse hos Nansen. Hans rapporter fra utenlandsoppholdene, blant annet fra og om

Russland, får spesielt stor betydning. Quisling tar det svært tungt da Nansen går bort i 1930, kun noen måneder etter at hans egen far dør (Dahl, 1991, s. 146).

I Ukraina treffer han Alexandra, en 17 år gammel sentralborddame på kontoret der han jobber. Alexandra blir hans første kone, og de to flytter etter hvert sammen tilbake til Norge. Hans kolleger og familie undrer seg over dette ekteskapet. Noen mener at han gifter seg med Alexandra for å redde henne ut av Russland, andre at han lar seg lure av hennes blekede hår og at han tar henne for å være av nordisk avstamning. Familien konkluderer med at det nok er noen ukjente motiver som ligger til grunn for ekteskapet, og at det ikke nødvendigvis dreier seg om et kjærlighetsforhold. Historiker Hans Fredrik Dahl beskriver forholdet til Alexandra som et prosjekt, hvor Quisling er redningsmannen som skal frelse den vakre piken fra moralsk undergang (Dahl, 1991, s. 90). I 1923 returnerer ekteparet til Ukraina for å fortsette nødhjelpsarbeidet. Denne gangen treffer han Maria Vasiljevna Pasek, og mens Alexandra besøker sin mor på Krim, gifter Vidkun og Maria seg. Det er uklart hvorvidt ekteskapet med Alexandra på denne tiden er oppløst og om ekteskapet med Maria blir formelt inngått, men de to lever og omtaler seg som gift. En periode bor de alle tre sammen i Kristiania, før Alexandra blir sendt til Frankrike for å bo hos en tante. Vidkun og Maria får aldri barn sammen (Dahl, 1991, s. 93-97). Etter flere år i utlandet returnerer Vidkun og Maria til Norge i 1929 for godt. Med i bagasjen har de en kunst- og antikvitetsamling som de planlegger å leve av. I tillegg har Vidkun produsert flere rapporter, iakttagelser og opplevelser, samt det han selv omtaler som «teoretiske studier». Dette danner grunnlaget for den filosofi og raseteori som fremover vil være retningsgivende for hans politiske syn, hans handlinger og hans uttalelser (Dahl, 1991, s. 27-31).

Quisling gjør seg på denne tiden aktuell i politikken, blant annet gjennomartikkelen “Politiske tanker ved Fridtjof Nansens død. Av kaptein Vidkun Quisling” i 1930, og kort tid senere boken *Russland og vi* samme år. Sistnevnte er i utgangspunktet en artikkelserie trykket i *Tidens Tegn*, og blir senere utgitt som bok. Boken handler om Russland og konsekvensene av et bolsjevikstyre. Den fremlegger et historiesyn mellom det nasjonalliberale og det nasjonalsosialistiske, samt en rasebiologisk forklaring på begivenhetene i øst (Dahl, 2004, s. 88-89). Han går videre til å stifte Nordisk Folkereisning, en norsk fascistisk organisasjon, sammen med sin nære venn Fredrik Prytz og en liten kjerne av mennesker rundt de to. I 1931 blir Vidkun Quisling, til tross for at han ikke er medlem, utnevnt

som Forsvarsminister for Bondepartiet i Kolstad-regjeringen. Quislings periode som forsvarsminister er turbulent på mange vis. Vekselvis er han passiv og stillfaren, men han kan også tale med tydelighet og med egenrådlig opptreden (Dahl, 1991, s. 168). Peder Kolstad dør etter kun ett år som statsminister og erstattes av Jens Hundseid. Quisling er i mer eller mindre konstante uenigheter med Hundseid. Han går av som forsvarsminister i 1933 og stifter så sitt eget politiske parti, Nasjonal Samling (*NS*), sammen med sentrale personer fra hans nettverk; Fredrik Prytz, major Ragnvald Hvoslev, Adolf Munthe og Johan B. Hjort (Dahl, 2015, s. 68). Alle er personer som med sin beundring og oppmuntring bidrar til å styrke Quislings selvbilde. *NS* blir ingen braksuksess, verken i medlemstall eller oppslutning i stortingsvalg eller lokalvalg, og Quisling selv blir ikke sett på som en spesielt dyktig politiker av samtiden. “Hans nesten messianske selvbevissthet og kallsfølelse medvirket til å fjerne han fra de politiske realiteter.” (Skodvin, 2021).

På 1930-tallet tar det nasjonalsosialistiske tyske arbeiderparti (NSDAP), med Hitler som leder, over makten i Tyskland. Ettpartistaten blir etablert og diktaturet innført. I september 1939 bryter 2. verdenskrig ut og Norge erklærer seg nøytralt. I desember 1939 treffer Quisling Hitler personlig ved et par anledninger, og klarer å overbevise ham om at norsk nøytralitet ikke står så sterkt som det gis uttrykk for, og at det finnes en hemmelig avtale mellom Norge og britene (Dahl, 1992, s. 34). Quisling ser for seg at med Tyskland sin støtte, kan *NS* ta over makten i Norge og han ville kunne dele etterretning med Tyskland (Dahl, 1992, s. 34).

9. April 1940 angriper Tyskland Norge, og både regjering og konge flykter. Quisling benytter seg av anledningen og erklærer på NRK radio at *NS* vil overta regjeringsmakten som følge av at regjeringen Nygaardsvold har flyktet, og at all motstand mot “den tyske hjelp” anses for å være kriminell (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 118-119). Quislings regjering blir kun få dager senere tvunget til å trekke seg tilbake, og Josef Terboven utnevnes til Rikskommisær i Norge. Forholdet mellom Terboven og Quisling er anspent (Dahl, 1992, s. 129-137).

Quisling føler seg forrådt av Hitler, men Hitlers tillitt til Quisling og *NS* blir etter hvert tydelig når Terboven blir beordret til å opprette en ny regjering som stort sett består av medlemmer fra *NS*. Alle andre partier blir forbudt (Dahl, 1992, s. 161-169). Riktignok er ikke Quisling en del av overgangsregjeringen i starten,

men i begynnelsen av 1942 innsettes han som ministerpresident, til tross for innsigelse fra Terboven. Hans rolle er fortsatt underlagt Rikskommisærens styre i årene frem til krigens slutt (Skodvin, 2021). Maktkampen som utspiller seg mellom de to pågår gjennom hele okkupasjonen. Det viser seg at til tross for at Quisling har stor støtte i sitt eget parti og at oppslutningen rundt *NS* øker nå, så har han majoriteten av den norske befolkning mot seg (Dahl, 2015, s. 37-40). Quisling jobber iherdig for et selvstendig Norge, med han selv som fører. Han har forventninger til at okkupasjonen skal avvikles, noe som kommuniseres til Hitler både skriftlig og under flere av de besøkene han avlegger Hitler i perioden februar 1942 - januar 1945 (Dahl, 2015, s. 41).

Ifølge Dahl, er presset på Quisling og okkupasjonsregjeringen stort, og de tvinges til å avsi en rekke dødsdommer, samt at de gir en stilltiende aksept av deportasjonen av norske jøder (Dahl, 2015, s. 41-42). Hjemmefronten utfører en rekke angrep på *NS* og deres medlemmer. Til tross for Quislings innstendige anmodninger om at Hitler skal bidra til deres sikkerhet, blir det etter hvert tydelig hvilken vei det bærer (Dahl, 2015, s. 4).

Da Hitler tar sitt eget liv og Tyskland trekker tilbake sine styrker, er nederlaget et faktum. Vidkun foreslår for Maria at de skal gjøre det samme, men ender i stedet med å overgi seg til politiet, sammen med sine ministre (Dahl, 1992, s. 568). I oktober 1945 dømmes han til døden for landsforræderi, drap og tyveri, og henrettes på Akershus festning den 24. Oktober 1945 (Dahl, 1991, s. 632-646).

4 Metode

Metode er en fremgangsmåte for innhenting av data om virkeligheten. Det finnes imidlertid ulike meninger om hva virkelighet og sannhet er. Ontologi, læren om hvordan virkeligheten faktisk ser ut, har vært diskutert i flere hundre år uten at man har kommet frem til et omforent svar. I forlengelse av dette oppstår også et annet spørsmål: I hvilken grad er det mulig å innhente kunnskap om denne verden? Dette blir også omtalt som epistemologi: Læren om kunnskap.

Positivismen og naturvitenskapen er begge relevante begreper i denne debatten. Ontologi, epistemologi og metode er tre tett sammenvevde nivåer (Jacobsen, 2005, s. 24-27).

4.1 Åndsvitenskap vs naturvitenskap

Det finnes ulike meninger i diskusjonen om det eksisterer en eller flere vitenskaper. I sistnevnte tilfelle kan det hevdes at vitenskapene i stor grad kan

skilles fra hverandre ut fra enten *objektet* eller på grunn av *metoden* som brukes. Filosofen Giambattista Vico skiller mellom naturvitenskap og historie, ut fra nettopp objektene. Han mener at det finnes én del av virkeligheten som ikke er skapt av mennesket, nemlig naturen, og én som er menneskeskapt, nemlig historien og kulturen. Med dette utgangspunktet mener Vico at historievitenskapen har behov for særskilte fremgangsmåter, som skiller seg fra naturvitenskapen (Krogh m.fl., 2003, s. 100-101).

I en overgang hvor naturvitenskapen står som idealet, må humaniora tilpasse seg for å overleve. Flere forsøker en tilnærming hvor man sammenligner åndsvitenskapen med naturvitenskapen, eksempelvis med fysikk, kjemi eller biologi, hvor man benytter seg av samme type metoder. Dette omtales som positivisme. Det er en tro på at man kan overføre naturvitenskaplig metode til humanvitenskapen, hvor man baserer seg på sikker fakta og setter filosofiske antagelser til side (Krogh m.fl., 2003, s. 104). Johann Droysen er en sentral person i debatten om å skille mellom natur- og åndsvitenskap. Han skiller klart mellom *å forklare* og *å forstå*. På denne tiden finnes det allerede en oppfattelse av førstnevnte begrep, hvor betydningen ligger nært dagens begrep om fullstendig årsaksforklaring. *Å forstå* beskrives som en forskende forståelse, altså å forstå gjennom forskning. Han legger til grunn at det er selve objektet det forskes på som skiller de to vitenskapene. Droysen skiller mellom det som er menneskeskapt og det som er gitt av naturlover. Han skiller mellom en verden man selv er en del av, og naturen som man på mange måter står på utsiden av (Krogh m.fl., 2003, s. 106-109). Ved bevisst og aktivt bruke formuleringen *forstå gjennom forskning* (forschend zu verstehen) søker Droysen å legitimere historieforskningen som en egen vitenskap.

Positivistene er av den oppfatning at det ligger en objektiv verden utenfor oss selv, at virkeligheten kan studeres på en objektiv måte og at man kan frembringe stadig økende kunnskap om den objektive verden (Jacobsen, 2005, s. 26). Ifølge Krogh argumenterer kritikerne av positivismen på sin side med at samfunnsvitenskapen og humaniora selv er en del av den virkeligheten de utforsker, i motsetning til hva naturvitenskapen gjør (Krogh m.fl., 2003, s. 114).

Fra ca 1930-1960 representerer Arne Næss et positivistisk og scientistisk syn i Norge. I 1957 gir Hans Skjervheim ut artikkelen «Deltakar og tilskodar», som er en kritikk av Næss og hans syn (Krogh m.fl., 2003, s. 114). Skjervheim tar

utgangspunkt i språket, som noe unikt for mennesket, og knytter det opp mot våre konstateringer av faktum, vurderinger, rettleidninger og påbud, som språklige formuleringer i møte med andre mennesker. Han mener at i møte med andre kan man innta to ulike holdninger; 1) delta og engasjere seg, eller 2) la være å engasjere seg og ikke bry seg om saksforholdet, men heller konstatere som faktum at det refereres til dette saksforholdet. I første tilfelle har man da en treleddet relasjon mellom: «den andre, meg, og sakstilhøvet som er slik at vi deler sakstilhøvet med kvarandre» (Skjervheim, 1996, s. 71-72). I det andre tilfelle har man en toleddet relasjon mellom: «Eg i relasjon til mitt sakstilhøve, faktum, og mitt sakstilhøve, som er den andre i relasjon til sitt sakstilhøve» (Skjervheim, 1996, s. 72). Han skiller altså mellom det han kaller deltager og tilskuer, hvor tilskuer blir å objektivere (Krogh m.fl., 2003, s. 115). Krogh viser til at Skjervheim mener at det å objektivere seg selv er umulig, mens å objektivere andre er mulig, men at man da mister forståelsen av at mennesker er tenkende, handlende og følende vesener (Krogh m.fl., 2003, s. 115).

4.2 Hermeneutikk

I et forsøk på å sammenligne positivismen med hermeneutikken som metoder, er den hermeneutiske ontologi at det ikke finnes generelle lover. Dette er en forskjell til positivistisk metode hvor lovmessigheter råder. Epistemologien fremholder det unike og særegne, og at virkeligheten er konstruert av mennesker og må studeres ved å undersøke hvordan mennesker oppfatter virkeligheten. Også her skiller hermeneutisk metode seg fra positivistisk metode, hvor det generelle er epistemologien og hvor objektiv virkelighet kan studeres gjennom objektive metoder og mål, og kunnskap er kumulativ. Hermeneutikk er en induktiv, holistisk og kvalitativ metode, mens positivistisk metode er deduktiv, individualistisk og kvantitativ (Jacobsen, 2005, s. 32). Det finnes imidlertid debatter og diskusjoner som omhandler om hermeneutikk i det hele tatt er en metode eller ikke (Krogh m.fl., 2003, s. 238), men heller kan forstås som teorier om fortolknings- eller forståelselære (Krogh m.fl., 2003, s. 214-215).

Hans-Georg Gadamer (1900-2002) er sentral i hermeneutikken. Hans bok, *Wahrheit und Methode*, er et viktig bidrag i hermeneutikkens utvikling. Gadamer har, tross sterk kritikk, en solid posisjon og det er hans oppfatninger som har dominert debatten om hermeneutikk (Krogh m.fl., 2003, s. 236-237). Gadamer mener at hermeneutikk ikke er en metode, men heller en generell filosofisk teori

om hva forståelse er, og hva som skjer i og med oss når vi forstår (Krogh m.fl., 2003, s. 239). Begrunnelsen hans kan ifølge Krogh forstås som: «En metode består av en rekke tankeoperasjoner vi har lært å utføre, og som vi utfører bevisst, etter bestemte regler og i en bestemt rekkefølge» (Krogh m.fl., 2003, s. 240). Krogh viser til forståelse som et grunntrekk ved mennesket, og sier at forståelse er en forutsetning og en betingelse for å eksempelvis lære seg ulike metoder. På denne måten kan man forstå hermeneutikk som noe mer grunnleggende og omfattende enn de ulike vitenskapsmetodene (Krogh m.fl., 2003, s. 240-241).

Gadamers hermeneutikk inneholder flere begreper, hvor de mest sentrale er *fordommer*, *hermeneutisk sirkel* og *forståelseshorisont*. Dette skiller seg fra eksempelvis Descartes, hvis standpunkt var å tvile seg systematisk frem til sikker kunnskap gjennom å kvitte seg med alle forutsetninger man har. Gadamer mener at dette er en umulig og grunnleggende feil metode, og presenterer en annen tilnærming med begrepene *fordommer* og *forforståelse*. *Fordommer* forstås som et positivt begrep, hvor en forståelse forutsetter en annen, forutgående forståelse. Fordommene våre er resultat av den perioden man lever i, de er forutsetninger for forståelse. Gadamer skiller imidlertid mellom legitime og ikke legitime fordommer, og sier at fordommene kan korrigeres (Krogh m.fl., 2003, s. 242-245)

Kritikken og korrigeringen av egne fordommer blir uttrykt i *den hermeneutiske sirkel*. Her fremkommer det en forståelse av et historisk forhold, et forhold mellom to størrelser, nemlig leser og tekst. Begge størrelsene er preget av de historiske forholdene de lever under. Forståelsen av en tekst er preget av leserens *fordommer* og *forforståelse*. Leseren er helt avhengig av *fordommer* for å kunne komme inn i den *hermeneutiske sirkel*. Gjennom å følge sirkelen kommer leseren inn i en prosess hvor han i stadig større grad kan bedømme sine fordommer og skille ut dem som hindrer forståelsen. Sirkelen blir en slags dans mellom teksten og leseren. Leseren, med sine fordommer, tolker en tekst ut fra forholdet delhelhet. Dette fører til at leseren får et sett med reviderte fordommer, og leser så teksten med en utdypet forforståelse. Slik går prosessen videre i sirkel (Krogh m.fl., 2003, s. 245-247).

Gadamer mener at mennesker aldri kan oppnå fullstendig oversikt over helheten, og har ikke et kritisk forhold til den samlede summen av våre fordommer. Det er for mye for et menneske å håndtere. Enkelte element kan tas opp til kritisk prøving, men ikke helheten. Ut fra denne tanken bruker Gadamer begrepet

forståelseshorisont, og sier at denne horisonten kan endre seg. Han benytter begrepet på to måter. For det første at forståelsen aldri er uten forutsetninger. Man starter aldri fra intet, men innenfor en horisont. For det andre at man ikke er fanget av horisonten. Den er alltid under utvikling og nye momenter kan dukke opp. Videre sier Gadamer at disse forutsetningene er delte og felles for ulike grupper, og den *hermeneutiske sirkel* blir dermed et forhold mellom to horisonter; en *horisontsammensmeltning*. Det endelige resultatet av den *hermeneutiske sirkel* er når leserens og verkets horisont nærmer seg hverandre. Den *hermeneutiske sirkel* med horisontbegrepet tar utgangspunkt i leseren, med sine fordommer og sin horisont, som leser en tekst som også har sin horisont. Leseren får da et sett med reviderte fordommer og ny horisont, og leser teksten, lest med en utdypet forståelse, ut fra leserens nye horisont (Krogh m.fl., 2003, s. 247-249).

4.3 Kildekritikk

I denne oppgaven benytter vi oss av ulike kilder for å belyse problemstillingen, både biografier, avisartikler, taler, innlegg og podkaster. Når det gjelder biografier og andre sekundærkilder, består kildematerialet i stor grad av bøker skrevet av H. F. Dahl. Det at vi i stor grad refererer til kun en forfatter på dette temaet, kan være en svakhet i forståelsen av Quisling. På den andre siden er Dahls verk å regne som noen av de viktigste. Primærkildene er skrevet av Quisling selv, men det finnes selvsagt en mulighet for at folk nær Quisling har bidratt i utformingen av tekstene. Vi forsøker å ha en kritisk holdning til kildematerialet. For det første fokuserer vi på å ha en kritisk tenkning til hvem som skriver boken, artikkelen eller teksten som brukes. For det andre forsøker vi å lese tekstene ut fra en forståelse av at det finnes kulturelle forskjeller som legger føringer for ulike tekster. I tillegg bestreber vi oss på å lese tekstene ut fra den tiden den skrives i. Til sist kan det nevnes at det kan være ulik grad av rom for tolkninger i ulike tekster. Vi kan lese en tekst på en annen måte enn hva avsender mener. Det er med andre ord rom for feiltolkninger på grunn av blant annet språkutvikling.

4.4 Vår forforståelse

Vår forforståelse av Vidkun Quisling var at han var en landssviker. Vi oppfattet ham som en selvopptatt og maktsyk person, som hadde egen vinning og status som interesse i alt han foretok seg. Et skruppelløst fasademenneske, som uten betenkinger brukte andres navn og rykte til sin fordel. Vår oppfattelse var at han var mer opptatt av å bli kjent og få anerkjennelse, og å få politisk makt og innflytelse, enn av sitt eget fedreland. Videre anså vi ham som en mann uten

integritet, selvinnsikt og lite mottakelig for andres innspill og tanker. En ond, umoralsk mann, en kynisk taktiker som valgte å sette seg selv foran både landet og landsmennene sine. Vi oppfattet det slik at han var sterkt inspirert av Hitler og veldig påvirket av hans menneskesyn, da særlig med tanke på jøder og den ariske rase. Det var Quisling som ledet den tyskstøttede regjeringen under okkupasjonen av Norge. Den store svikeren og landsforræderen, som ble dømt og henrettet etter krigen. Han som valgte feil side, og fikk som fortjent. Han var en diktator og selve definisjonen på landsforræder.

5 Teori og drøfting

5.1 Underproblemstilling 1

Leder Quisling i kraft av en kongstanke?

5.1.1 Teoretisk rammeverk

Begrepet *kongstanke* kommer fra Henrik Ibsens stykke *Kongsemnerne*, og blir brukt som beskrivelse av en idé om hvorfor man vil lede (Bjartveit, 2006). Ibsen skriver i 1864 stykket om Håkon og Skule som kjemper om å være konge. Håkon krones til konge, men Skule slår seg ikke til ro med det, og kjemper en kamp om å få kongetittelen. Håkon ser på lederoppgaven som et kall, og har en tanke som er større enn sin rolle som konge: «Norge var et rige, det skal blive et folk» (Ibsen, 2011, s. 118). Denne tanken mener han er lagt på hans skuldre av Gud, og at han ikke kan slippe denne tanken så lenge han er kronet med kongekronen (Ibsen, 2011 s. 119).

Skule drømmer om å bli konge, og han opplever det som en stor forbannelse å stå så nær kongen og likevel ikke ha makt eller tronen. Han mener Håkons *kongstanke* ikke er oppnåelig og at disse tankene kommer fra djevelen (Ibsen, 2011, s. 119). Hans lengsel og trang etter kongetittelen driver han til Nidaros der han lar seg krones til konge. Deretter bekjemper han Håkon og blir dermed den eneste kongen. For ham ligger det en seirende makt i det å ha rett, samtidig som han ikke helt finner roen. For det ligger noe i det Håkon sa – om at Norge var et rike og skal bli et folk. Han klarer ikke slippe tanken, og ser for seg Håkon som konge mens han uttaler disse ordene. Hvilken rett har han selv til lederskapet, når det er Håkon som har de store tankene? «Kan en mand tage Guds kaldelse fra en anden, således som han kan tage våben og guld fra sin fældte fiende? Kan et kongsemne tage kongsgerningen på sig, således som han kan tage kongskåben på?», reflekterer Skule (Ibsen, 2011, s. 139).

Kongstanken skiller leder fra administrator, og er et resultat av en persons erfaringer og forståelser (Bjartveit, 2020, s. 61-65). Skule er en administrator som verdsetter prosesser, kontrollplaner og ser verdien i å løse utfordringer raskt for å komme videre. For ledertyper som Skule handler det om orden, nøyaktighet og hardt arbeid. Håkon derimot, er en leder som søker en dypere forståelse før viktige avgjørelser skal tas. I stedet for å innta en passiv rolle, utøver han ledelse aktivt i form av å skape ideer for å jobbe mot et større mål (Zaleznik, 1977, s. 74). Selv om Skule beseirer Håkon, og krones til konge, føler han seg ikke som rettmessig konge. Han overvinner utfordringen gjennom hardt arbeid, og i så måte fortjener han stillingen som konge. Han er ikke leder i ordets rette forstand, heller en administrator. Håkon har noe Skule ikke har: en idé og en tanke om noe større. Noe som driver ham i alt det han gjør. Han er en leder.

I dagens ledelsesforskning benytter man begrepet transformasjonell ledelse, hvor det sentrale er hvordan ledere bidrar til medarbeidernes motivasjon og innsats på en annen måte enn hva en administrator gjør. I transformasjonell ledelsesteori, er lederen en rollemodell som gjennom klare visjoner oppfordrer til nytenking, og er opptatt av den enkelte medarbeider (Bjartveit & Eikeset, 2020, s. 217).

Håkon har en klar visjon som oppfordrer til nytenkning, som skiller hans lederstil fra Skules. Det er denne visjonen som Ibsen definerer som *kongstanke*. «Siden Håkon talte sin store kongstanke ud, ser jeg ingen anden tanke i verden, end den ene. Kan jeg ikke tage den og gøre den til sandhed, øjner jeg ingen tanke at stride for», sier Skule (Ibsen, 2011, s. 139).

Oppsummert kan man si at *kongstanken* kjennetegnes av tre elementer: Den er *personlig*, og knyttet til personen som innehar den. Den er *handlingsorientert* med en vilje til å realisere ideen. I tillegg er den *kollektivistisk* og strekker seg utover personen som har den, og har en fellesskapelig interesse (Bjartveit, 2006). Ifølge Bjartveit og Eikeset reiser Ibsen tre sentrale spørsmål rundt ledelse i boka *Kongsemnerne*. Det første handler om hvorvidt lederskap er noe man kan ikle seg, i kraft av rollen man har, eller om det er forskjell på lederstilling og lederskap. Det andre spørsmålet handler om hvorvidt man som leder må ha en *kongstanke* eller en visjon for å virke som leder. Det tredje spørsmålet retter seg mot hvorfor noen skal følge deg som leder (Bjartveit og Eikeset, 2020, s. 214-215).

Kongstanken er personlig og indrestyrt. Den reiser spørsmålet om hvorfor du vil være leder, og hvorfor noen skal følge deg (Bjartveit, 2020, s. 61- 65). Filosofen Friedrich Nietzsche bruker begrepene *übermensch* og *wille zur macht* som et symbol på det personlige. Mennesket må ha vilje til å skape noe (Bjartveit, 2020, s. 226). For ham handler det om å leve ut det man tror på, og være villig til å gå under på veien for å nå sitt mål. Begrepet *makt* er knyttet til å skape noe og denne skaperkraften griper mennesket på en sterkere måte enn hva visjonsbegrepet gjør (Bjartveit & Eikeset, 2020, s. 222). I *Slik talte Zarathustra* bruker Nietzsche profeten Zarathustra som sitt talerør for å ytre meninger om at selv i en verden uten Gud, er livet verdt å leve (Steinsholt, 2019, s. 368). Zarathustra forkynner Guds død, og at jorden har fått en ny mennesketype han kaller *overmennesket*. «Jeg lærer dere overmennesket. Mennesket er noe som skal bli overvunnet» (Nietzsche, 2021, s. 14). Med *overmenneske* menes det mennesket som ikke trenger å gå via Gud for å tro på seg selv (Steinsholt, 2019, s. 398). *Overmennesket* er et ideale å strekke seg etter. Zarathustra forkynner at Gud er død, og etter Guds død er ikke lenger moraler og normer fra kristendommen gyldig. Menneskene må finne en ny mening til livet, og Nietzsche forsøker å overbevise om at mennesket må finne en ny måte å se verden på. Nietzsche bruker ulike måter å kommunisere på, for å utforske hva slags handlinger som fører til at tilhørerne identifiserer seg med det profeten Zarathustra formidler. Målet er å gjøre ord om til handlinger, slik at ordene når ut og gjøres tilgjengelig for flere (Steinsholt, 2019, s. 401-402).

De fleste av Ibsens skuespill har mannlige hovedpersoner der kraft og styrke fremkommer som karakteristiske trekk. Man ser dette igjen i hans første verk *Catilina* hvor hovedpersonen innleder stykket med replikken: «Jeg må! Jeg må; så byder mig en stemme i sjælens dyb, - og jeg vil følge den» (Kittang, 2002, s. 4). Denne såkalte *kallstematikken* styrer flere av Ibsens hovedpersoner, og viser til kall av en eksistensialistisk karakter. Det handler om vilje og evne til selvovertvinning. Det må finnes noe der ute som er bedre og større enn det liv som leves nå (Kittang, 2002, s. 13). Dette eksistensialistiske kallet ser man hos Håkon. I *Kongsemnerne* utforsker Ibsen en form for karismatisk makt (Kittang, 2002, s. 9) som kan beskrives som en persons særskilte evner og innsikt til å skape lojalitet, og som bidrar til lydighet blant følgerne sine (Minde, u.å., avsn. 6). Også Nietzsche benytter maktbegrepet som et eksistensialistisk begrep. Sitatet

«Bare der det er liv, er det vilje – vilje til makt» beskriver en form for grunnleggende behov hos ethvert menneske (Kittang, 2002, s. 10). I skuespillene aktualiserer Ibsen spillet som eksisterer mellom kraft, vilje, makt og evne til overskridelse (Kittang, 2002, s. 16).

Kongstanken er noe mer enn bare en forståelse, den er *handlingsorientert*. I *overmennesket* legger Nietzsche det å inneha en handlingskraft, som skaper nye meninger, og med en sterk tro på det man selv skaper. Det er de som har en forløsende frihet i seg, uten å selv gå i forsvar for de sannheter og meninger man setter til livs. *Overmennesket* handler ikke bare om å overvinne seg selv, men også skape en ny himmel og er en fremstilling av Nietzsches eget håp for hvordan mennesket en gang i fremtiden skal være (Steinsholt, 2019, s. 412-415).

Overmennesket er for Nietzsche den ypperste type menneske. «Overmennesket er jordens mening[...]. I ham kan deres forakt gå under» (Nietzsche, 2021, s. 14-15).

I fortalen beskriver Zarathustra mennesket som en line spent ut mellom dyr og *overmenneske*, en line som går over en avgrunn. Det er svært krevende å bevege seg over linen, og han sammenligner det med en linedanser som beveger seg med balansestaven sin. Det er farlig å gå over, å se seg tilbake, å trekke seg og å bli stående (Nietzsche, 2021, s. 16). Mens han taler til folket om linen, dukker det opp en linedanser over folkemassen. Som en visualisering av det Zarathustra forkynner, beveger han seg ut på lina, og i det han kommer midtveis dukker en annen mann opp. Han følger etter linedanseren ut på lina og skriker at han må flytte seg. Mannen hopper over linedanseren, og linedanseren faller ned og dør (Nietzsche, 2021, s. 21-22). Fortellingen om linedanseren er et bilde på hvordan mennesket balanserer mellom mennesket og *overmennesket*. I det ligger viljen til å utforske og feile (Steinsholt, 2019, s. 430-431).

For Nietzsche er alt vilje til makt, og med det mener han at det må gis en mening til den verden som vokser frem etter Guds død (Steinsholt, 2019, s. 442). Han knytter ordet makt sammen med vilje, hvorav makt, som i det tyske ordet *machen*, er ensbetydende med handling. Det ligger ikke bare i ord, men også i handlinger. Nietzsche knytter vilje sammen med det å skape. Dette kommer til uttrykk gjennom «om tusen og ett mål», der han sier at det å skape verdi er en uunnværlig del av det å være et menneske. I «om selvovervinnelsen» skriver Nietzsche at overalt hvor det finnes noe levende, finnes det også vilje til makt, vilje til å skape noe (Nietzsche, 2021, s. 128). En vilje som fører til nye verdier

som overskrider de gamle og etablerte. For å overskride det etablerte, kreves et tankesett som er både kreativt og kritisk, og som har et tosidig perspektiv som ser rett og galt (Steinsholt, 2019, s. 446). Nietzsche mener at det ikke finnes en årsak bak alt som skjer, det finnes kun handlinger (Steinsholt, 2019, s. 447).

Fortellingen «om de tre forvandlinger» beskriver stegene man må gjennom for å kunne være kritiske til, men også skape, nye verdier. Zarathustra taler om åndens tre forvandlinger, der ånden blir til kamel, kamelen til løve og til sist løven til et lite barn. I forvandlingen er dette stadier som hver på sitt vis beskriver hvor et menneske befinner seg. Kamelstadiet beskriver «du skal», der man tar på seg det som er tyngst å bære. «Hva er det tyngste, dere helter? Slik spør den bærevillige ånd, så kneler den ned som kamelen og ønsker å bli lastet tungt» (Nietzsche, 2021, s. 29). På løvestadiet frigir ånden seg. «Å skape nye verdier- det makter heller ikke løven: men å skape seg frihet til ny skapelse – det makter løvens makt» (Nietzsche, 2021, s. 30). Disse to stadiene legger samlet til rette for å skape noe nytt. Det tredje stadiet er knyttet til barnet, som gjennom sin uskyld og kreative lek, som «et hjul som ruller av seg selv» (Nietzsche, 2021, s. 31), skaper noe nytt. Det er denne kreative leken som Nietzsche mener er den høyeste form for aktivitet hos mennesket (Steinsholt, 2019, s. 437).

En *kongstanke* er større enn deg selv, og skal *tjene fellesskapet*. Det er ikke noe man kan ikle seg, men noe som ligger iboende i deg (Bjartveit, 2020, s. 61). Det er forankret i det indre, og oppleves som et kall hos den personen som innehar den (Bjartveit, 2020, s. 66). Nietzsches beskrivelse av vilje til makt, som en selvovertvinning, betyr at man må overvinne seg selv. Å utrette noe, som i ytterste konsekvens kan føre til at man faller (Bjartveit & Eikeset, 2020, s. 221). «Og denne hemmelighet fortalte livet selv til meg: Se, jeg er det som alltid må overvinne meg selv» (Nietzsche, 2021, s. 128). *Kongstanken* i seg selv holder ikke, den må være mer enn å være eksistensiell og lede til handling. Ordet *kongstanke* kan sammenlignes med det greske ordet *kleos*, som betyr heder, ære og berømmelse. Ære og respekt skapes av menneskene rundt, og former dine egne verdier. Det gir en indre motivasjon til å gjøre noe som er større enn deg selv (Bjartveit, 2020, s. 53-56).

Kongstanken er som nevnt mer enn en visjon, og kan ses i sammenheng med at ledelse i stor grad handler om *sensemaking* (Bjartveit & Eikeset, 2020, s. 219). I det ligger det å skape mening av informasjonen som innhentes. Denne forståelsen

kommer til uttrykk gjennom adferd. Knyttet til ledelse kan man si at det handler om hvordan en leder oppfatter og deretter utformer oppgaver og omgivelser. Ved å utforme sine omgivelser, setter lederen seg i stand til å forstå omverdenen i et nytt lys og skaper også en organisasjon i utvikling (Bjartveit & Eikeset, 2020, s. 219). Steinar Bjartveit peker i sin forelesning i Ledelse; makt og mening 27.10.21 på at det er gjennom *sensemaking* at *kongstanken* blir sann, og den høyeste formen for makt er å definere virkeligheten.

5.1.2 Drøfting

I over 30 år arbeider Quisling med notater og utkast som skal utgis som et verk på tre bind, under tittelen *Universismen*. Han fullender det han mener er et filosofisk mesterverk på dødscellen på Akershus festning, og avslutter det hele med det han kaller for *Universistiske strøtanker*. Her beskriver han at det er menneskenes oppgave å være med å grunnlegge og utbygge det han kaller for «Fremtidens Gudsrike». Et rike på jorden som forener det materielle og det åndelige, religion og vitenskap, rike og stat (Parmann, 1980, s. 175). For å få til dette vil han organisere Europa i Europeiske Forente Stater, og mener selv at han legger grunnsteinen til dette gjennom sitt arbeid i Norge under krigen. Han viser til at nasjonalsosialismen har mangler, blant annet prinsippet om at individet fullstendig skal innordne seg under staten (Parmann, 1980, s. 175). I tillegg er han av den oppfatning at nasjonalsosialismens lære om rasenes betydning ikke er fullstendig. Likevel mener han at den er en kraft som baner vei for Gudsriket på jorden (Dahl, 1991, s. 14). Quisling mener at det er NS som skal bære det hele frem. Norges frihet skal gjenreises og finne sin plass i verdensfellesskapet (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 126). Med utgangspunkt i dette, mener vi å finne grunnlag for å si at Quislings kongstanke er å *Danne Gudsriket på jorden, med Norge som grunnstein*, og ønsker å teste påstanden i drøftingen som følger.

Er Quislings kongstanke personlig?

Quisling refererer i flere av sine tekster til det å samle Europa og danne ett rike. Mens han sitter på dødscellen på Akershus Festning skriver han i *Universistiske strøtanker* at «Fra min ungdom har det alltid stått for meg: Du skal være de nye ideers mann og være med og samle Europa» (Parmann, 1980, s. 177). Med det sier han at han helt fra han var ung, har hatt disse tankene. Han refererer i samme tekst at Gudsriket skal bli det tredje riket, etter Romerriket og den katolske kirke. Han refererer også til Henrik Ibsen og hans skuespill. «Dette er det tredje riket

som Ibsen skriver om i *Keiser og Gallillær*» (Parmann, 1980, s.164). Handlingen fra *Kongsemnerne* sammenligner han med hvordan maktkampen utspiller seg i Norge under krigen (Dahl, 1992, s. 539). I denne sammenheng er det naturlig å drøfte hvorvidt Quisling reflekterer over om han har en *kongstanke* eller ikke. Halldis Neegaard Østbye, som er Quislings trofaste informasjonsmedarbeider, refererer til ham som:

Den største konstruktive statsmann i vår nyere historie [...] at en kongstanke som Quislings bare har sitt sidestykke i Harald Hårfagres store idé, å samle det en gang splittede Norge til et rike. Quislings kongstanke er å gjøre nordmennene til et folk, å slutte ringen, å fullbyrde den historiske misjon som Ibsen har uttrykt med sine ord: Norge var et rike-det skal bli et folk! (Østbye, 1940, s. 133)

Ut fra hvordan Østbye omtaler Quislings *kongstanke*, kan det se ut som den er en omskrevet kopi av Håkons *kongstanke* i *Kongsemnerne*. Altså ikke en personlig *kongstanke*. Quisling selv benytter Ibsens sitat ved avslutning på noen av talene sine. Som da han i februar 1934 leser partiprogrammet til NS høyt i partimøtet i Oslo. Han avslutter med «Norge er et rike, det skal bli et folk», som fører til stor jubel hos tilhørerne (Dahl, 1991, s. 310). Han trekker også i flere av sine tekster frem de Europeiske Forente Stater og Gudsriket på jord, og man finner det både indirekte og direkte i tekstene hans. *Universistiske strøttanker* (Parmann, 1980, s. 162-186) kan ses på som en beskrivelse av hans *kongstanke*. Han bruker store ord som at det gamle testamentet burde vært fjernet fra Bibelen, da det er til stor skade. Det nye testamentet bør bli det gamle, og det gamle erstattes med «et nytt universistisk testamente med evangeliet om Gudsriket på jorden». Omtrent som det han selv ikke har utgitt enda. *Universismen* ferdigstilles i 1945, men er et verk han skriver på i over tre tiår. Dette kan tyde på at de grunnleggende tankene han har for sitt virke, er der fra starten av hans militære karriere i Russland, der han starter verket sitt. I så måte kan det påstås at *kongstanken* er personlig. Videre i teksten kan man se at Quislings gjerninger drives av Gud, fordi Gud er selve symbolet på Gudsriket på jorden. Men det åndelige er ikke nok alene, det avhenger også av utvikling. «Den guddommelige impuls må komme ovenfra for å muliggjøre utviklingen av Gudsriket». (Parmann, 1980, s. 167).

Man ser også spor av Nietzsche i *Universismen*. «[...] det er Universet som kommer til bevissthet i mig, og at denne bevissthet har mulighet til å nå det som er målet: Gudsbevissthet, og dermed i sig selv frihet og udødelighet» (Parmann,

1980, s. 172). Denne forbindelsen med Nietzsches *overmenneske* viser hvordan Quisling forsøker å få tilhørerne til å se verden på en ny måte – på hans måte. «Hadde de hørt på hva vi i NS har talt og skrevet gjennom alle disse årene, ville det som nå har hendt vært uskjedd» (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 124). Med dette kan man si at Quislings *kongstanke* er personlig, og at han bygger opp verket sitt gjennom å bruke Nietzsche.

Er det slik at Quislings *kongstanke* er hans personlige eller er det bare en kopi av Ibsens berømte sitat for å skape oppmerksomhet? Er han som Håkon, med sin nytenkende visjon, eller bare en etterligner som Skule, som stjeler tanken fordi han er den som har på seg kongskåpen?

Er Quislings kongstanke handlingsorientert?

Tekstene til Quisling er ofte handlingsorienterte, og det dreier seg stort sett om hva det norske folk må gjøre. I artikkelen “Nasjonal Samling” i *Tidens Tegn* 16.mai 1933 erklærer han etableringen av NS, hvorpå han beskriver formålet med organisasjonen. «Det er denne bevegelses mål, ikke å splitte, men å samle, og tvinge gjennom en konstruktiv krisepolitikk». Han beskriver konkrete handlingspunkter som partiet skal gjennomføre for å samle landet og danne en nasjonalregjering som «virkelig kan gjennomføre en byggende nasjonalpolitikk» (Quisling, 1933). I NS’ 5. programpunkt heter det at det skal føres en bestemt nasjonal vilje i handelspolitikken, utenrikspolitikken og i forsvaret. Bakgrunnen for dette er ønsket om å etablere et Nordisk Forbund som har som mål å skape en fredelig verdensorganisasjon (Quisling, 1933). I sin tale på NS-møtet i juni 1940 sier han «At vi er den riktige arbeiderbevegelse, beviser den kjensgjerning at mens vi satt med regjeringsmakten, forsvarte vi det arbeidende folk» (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 124). Som eksempler på handling sier han at NS sørget for å holde arbeidslivet i gang, ved blant annet å sørge for at arbeiderne fikk lønn da bankene stanset i 1936. Han refererer til ideen om å gjenreise samlingen av det norske folk, som har vært grunntanken til NS siden etableringen. Dette kan underbygge oppgavens påstand knyttet til Quislings *kongstanke* om at han aktivt forsøker å bygge opp Norge som grunnstein i et fremtidig Gudsrike.

26.september 1940 blir NS det eneste lovlige partiet i Norge, og i den forbindelse holder Quisling en radiotale. Her beskriver han hva partiet har gått gjennom for å finne tilbake til den nordiske tankegang, og lede det norske folk inn i nye

livsformer. «Jeg for min del måtte gå i bresjen i denne kamp i Stortinget mot de oppløsende krefter i landet vårt», sier han (Østbye, 1941b, s. 31). Videre sier han at *NS* skal sørge for at det norske folk frigis fra kapitalismen som har hindret utviklingen av rikdommer i «våre fjell, våre fosser, i havene og i de store strekninger av udyrket jord», og har skapt arbeidsløshet. «Det nye Norge skal bygges opp i pakt med tidens tanker og i pakt med den nyordning som foregår over hele Europa» (Østbye, 1941b, s. 37).

I forsvarstalen fra 1945, der Quisling forsvarer seg mot aktoratets påstander, finner man også mange beskrivelser av at ord leder til handling. Han beskriver blant annet hvordan han i 1936, etter valget, fremlegger en forsvarsplan for Norge med forslag om bevilgninger for konkrete handlinger. Disse handlingene består blant annet av å sette i gang nyttig arbeid for å oppheve arbeidsløsheten, og hvordan partiet, med han selv i spissen, kjemper for å få gjennomført denne planen. «Jeg så klarere enn de andre, jeg så med profetisk klarsyn hva som ville komme», uttaler han (Quisling, 1987, s. 37). Igjen kan man tolke dette som et forsøk på å bygge opp Norge som en grunnstein i Gudsriket. Videre beskriver han også hvordan *NS* arbeider for fortsatt nøytralitet i Norge, ved å danne en regjering som skal sikre at Norge blir holdt utenfor krigen. Når det gjelder å forklare hvorfor han i april 1940 gjennomfører statskupp, sier han i forsvarstalen sin at «vi forsøkte forgjeves å få forbindelse med de andre. Med de militære myndigheter fikk vi ingen forbindelse, vi hørte ingenting, og etter lange overveielser besluttet vi å danne regjering og utsende den erklæring som vi sendte ut» (Quisling, 1987, s. 74). I samme tale forsvarer han den handlingen som han gjennomfører, ved å ta over statsmakten.

At man var kallet eller ikke kallet til det, kan man diskutere [...] men det er de som har manns mot og manns vilje til å gripe sakene an og gjøre det på den best mulige måte [...]. Vi var av dem som hadde fått rett under den daværende situasjon. (Quisling, 1987, s. 81)

Forsvarstalen hans er full av beskrivelser om alle de handlinger *NS* gjennomfører, og med hans egne forklaringer av hvorfor og hva det tjente fellesskapet. Taler og artikler fra *NS*' spede begynnelse, frem til rettssaken viser en mann som er drevet av å gjøre ord om til handlinger. Han bruker også Nietzsches ord for å forsterke budskapet sitt. «Det var ikke viljen til makt som drev meg, men viljen til å gjøre Guds vilje og å tjene andre, i første rekke mitt eget folk» (Parmann, 1980, s. 183).

Dette underbygger at hans handlinger var noe han gjorde for folket, og for å bygge Norge opp som en viktig grunnstein i noe større.

Tjener Quislings kongstanke fellesskapet?

Hele perioden hvor man finner tekster og taler av Quisling, er han opptatt av fellesskapet. Essensen i kongstanken har en sterk fellesskapskraft i seg. Nietzsche peker på selvovervinnelse, og at man må overvinne seg selv og gjøre noe som er større enn seg selv. Ved etableringen av NS, beskriver Quisling organisasjonen som «en organisert reising, hvor bonde, arbeider og borger kan finne hverandre» (Quising, 1933). Artikkelen avsluttes med «Vi vil skape et samlet og nytt Norge med gode og rettferdige kår for alle». Fellesskapet er det sterkeste indisiet på at Quisling har en kongstanke. Man ser det videre i talene fra juni og september 1940. Eksempler er «Vi skal gjenreise Norges frihet og søke å nå frem til en ordening med landets plass i verdensfellesskapet» (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 125-126), og «Og målet er for oss ikke denne makt, men å bruke den til å løse de oppgaver vi har satt oss, bruke det til folkets og landets gagn» (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 125). I talen sin i september samme år forsterker han det ytterligere og sier at «Kanskje står vi foran en ny tusenårssaga i vårt fedrelands historie, ikke bare innenfor vårt eget land, men også med hensyn til vårt fedrelands plass i verden» (Østbye, 1941b, s. 30). Videre «Vi er en hovedhjørnestein i det store germanske samarbeidet som holder på å utvikle seg» (Østbye, 1941b, s. 42). Dette kan støtte påstanden om at hans *kongstanke* er å skape Gudsriket på jorden med Norge som grunnstein. Han arbeider i og for det norske folk, men så samtidig Norge i et større fellesskap.

Tekster og taler inneholder ord og tanker som forsøker å skape et sterkt fellesskap. Tekstene er sterkt preget av *vi* fremfor *jeg*, og han bruker også store deler av forsvarstalen sin til å forklare at alt han gjorde, var for fellesskapets beste. «Hensikten var utelukkende å gagne Norge, og jeg mener også at jeg i stor utstrekning har gagnet Norge, noe annet lå helt utenfor mine tanker, slik som alltid» (Quisling, 1987, s. 81). Han beskriver også fellesskapet som noe større enn seg selv, «Det var ikke meg personlig det gjaldt, det var Norge» (Quisling, 1987, s. 98). Han avslutter talen sin med

For disse ting og for å berge mitt folk gjennom verdensstormen er det jeg har ofret meg i alle disse år og med møyne og strev arbeidet natt og dag [...] og for å fremme det Gudsriket på jorden som Kristus kom for å grunnlegge. (Quisling, 1987, s. 106)

Forsvarstalens avslutning kan styrke vår påstand om at hans *kongstanke* er å skape Gudsriket på jorden med Norge som grunnstein.

5.1.3 Delkonklusjon og ny forforståelse

Gjennom Quislings tekster og taler ser man at Gudsriket på jord og Norges rolle inn i det Europeiske fellesskap brukes som begrunnelse for handling. Budskapet er tydelig i tekst, og handlingene begrunnes utfra denne ideen. Tekstene er sterkt preget av at han ønsker å trekke frem det norske fellesskap, noe som ikke er så underlig ettersom han arbeider for å få med seg folket. Det kan virke som han på den ene siden fokuserer på Norge som grunnstein for å vekke nasjonalfølelsen og skaffe følgere. På den andre siden peker han på et samlet Norges viktige rolle inn i et europeisk fellesskap, et Gudsrike på jorden. Han beskriver også handlinger som skal gjennomføres for å danne Gudsriket, slik at handlingstrekket ved kongstanken også er til stede. Dog noe mindre enn fellesskapet. Forsvarstalen veksler mellom å forklare handlinger og begrunne med fellesskapet. Det kan nesten virke som han unnskylder sin egen rolle i det hele og gjentar flere ganger at aktoratet peker på han som maktsyk, noe han selv avviser. Mot slutten av forsvarstalen trekker han også frem Olav den hellige, og sier med det: «Jeg har også utrettet meget godt og stort for Norge. Det vil nok en gang mine landsmenn også bli klar over» (Quisling, 1987, s. 105).

Spørsmålet om Quisling leder i kraft av en *kongstanke*, dreier seg om *kongstanken* er hans egen eller en omskrevet versjon av kong Håkons *kongstanke*. Han bruker Ibsens sitat «Norge var et rike, det skal bli et folk», og nærmest adopterer det til sitt eget for å etablere Norge som en grunnstein. Det kan dermed virke som hans idé om et Gudsrike på jorden heller kan beskrives som en visjon, og at hans forsøk på å gjøre kong Håkons *kongstanke* til sin egen, kan ligne Skules eget forsøk på å gjøre det samme. I *Kongsemnerne* har Skule en dialog med skalden Jatgeir, for å prøve ut hvorvidt det lar seg gjøre at han overtar Håkons *kongstanke*. På dette svarer Jatgeir at «en mand kan falde for en andens livsværk; men skal han blive ved at leve, så må han leve for sitt eget» (Ibsen, 2011, s. 148). Faller Quisling for Håkons *kongstanke*? På den andre siden kan man si at Quisling har en *kongstanke*, som er inspirert av kong Håkons, men konkretisert og satt inn i en større religiøs sammenheng. Han mener selv at han handler i god tro, når han gjennom rettsaken forsvarer sine handlinger. I stedet for å rømme landet når

nederlaget er et faktum, melder han seg på politistasjonen, fordi han handler til det beste for Norge.

Hvorvidt han til siste stund er overbevisst om *kongstanken* sin, og er villig til å dø for den, kan det sås noe tvil om, skal vi tro dagboken til presten som har de siste samtalene med Quisling på cella. I dagboken skriver han at en av de siste gangene de snakker sammen før henrettelsen, snur Quisling seg til han og sier: «Tror du det går an å ta feil av sin livsoppgave?». Dette er tydelig noe som plager han, og hans første innrømmelse av at han kan ha tatt feil (Lorentzen, 2021, 28:25). I denne innrømmelsen faller kanskje det som er bærende for en *kongstanke*, nemlig hans egen overbevisning, vilje til å dø for, og uløselig knyttet til den personen som har den.

I denne underproblemstillingen har vi fått bekreftet at Quisling er en maktsyk person som er opptatt av politisk makt og innflytelse. Imidlertid har vår forforståelse endret seg angående hans forhold til fedrelandet. Han er opptatt av seg selv, men han setter også fedrelandet høyt. Fellesskapet er viktig for ham, men med den hensikt å bygge Norge som en grunnstein i et større verdensrike.

5.2 Underproblemstilling 2

I hvilken grad er Quisling en Machiavellisk leder?

5.2.1 Teoretisk rammeverk

Niccolo Machiavelli (1469-1527), er en Italiensk byråkrat, statsteoretiker og forfatter. Han er mest kjent for verkene *Fyrsten* og *Discorsi, en kommentar til Titus Livius*. Det er blant annet gjennom det litterære verket *Fyrsten* at begrepet *Machiavellisme* oppstår. Med dette menes en form for ufølsomhet, sluhet og skruppelløshet hos en leder. Spesielt innen politikk og krigføring (Berg, 2021). For Machiavelli er ikke det viktigste å beskrive hvordan ting bør være og hvordan menneskene bør oppføre seg, men han skildrer sine egne observasjoner og tingenes faktiske tilstander (Bingen, 2021 s. XXVI). Det er dette realistiske landskapet en fyrste må kunne navigere i for å oppnå suksess. Det som oppleves som det etisk rette å gjøre, er ikke nødvendigvis det som vil føre til at man lykkes. For mennesket er, ifølge Machiavelli, først og fremst styrt av egeninteresse (Bjartveit, 7.12.2021). Likevel er det aldri gunstig for en fyrste å begå uetiske handlinger med mindre de er ærefulle og tjener et større formål (Eriksen, 2006, s. 171-172). Tre begreper går igjen når Machiavelli beskriver hvordan en god fyrste

tilegner seg og beholder makt, og for å forklare hvorfor han eventuelt ikke lykkes. Disse begrepene er *Virtù*, *Fortuna* og *Occasione*, oversatt til dygd, forsyn og anledning (Bingen, 2021, s. 1-29). Videre erstattes «fyrste» med leder.

Med *virtù* mener Machiavelli en rekke egenskaper som er essensielle for en dyktig leder. Begrepet beskriver en person med høy selvtillit, kreativitet, kløkt, en som har praktiske egenskaper, en sterk og dristig person som er besluttsom og har god selvkontroll (Badaracco, 1997, s. 108). *Fortuna*, kan forstås som skjebnen. Skjebnen gir muligheter og utfordringer, men bestemmer kun halvparten av våre handlinger. Resten er opp til oss selv (Eriksen, 2006, s. 177). Ved hjelp av *Virtù*, kan skjebnen i noen grad nøytraliseres og kontrolleres, og en god leder overlater så lite som mulig til nettopp skjebnen (Eriksen, 2006 s. 182). *Occasione*, eller mulighetene, som *Fortuna* tilbyr må identifiseres for å kunne utnyttes, og dette krever *virtù*. Den som har *virtù*, benytter seg av de mulighetene som gis av *fortuna*. Dersom han nøler og det går galt vil han angre, men han har først og fremst sin egen feighet å takke. «Man bør aldri gå i den felle å tro at det alltid kommer noen og plukker en opp» (Bingen, 2021 s. 125). Men, selv den som har *virtù* kan få *fortuna* mot seg, om han ikke evner å tilpasse seg de tider han lever i (Eriksen, 2006 s. 177). Det er nemlig svært vanskelig å sikre seg skjebnens gunst: «.. det er bedre å være djerv enn forsiktig, for Fortuna er en kvinne, og vil man ha makt over henne, må man gå kraftig til verks mot henne» (Bingen, 2021 s. 130).

Løven og Reven

For å bli en leder med suksess, mener Machiavelli at det kreves evnen til å ta i bruk egenskaper fra dyrenes verden. Nærmere bestemt fra løven og fra reven. «Løven vet ikke å beskytte seg mot fellene, mens reven er forsvarsløs mot ulvene» (Bingen, 2021 s. 92). *Løven* har *virtù* i form av å være sterk, aktiv og energisk. *Løven* har mot, integritet og inngir respekt. *Reven* innehar egenskaper som kløkt, tilpasningsevne og snedighet. Han leser landskapet han beveger seg i og vet hva som er rett å si, mene, føle og gjøre (Bjartveit, 7.12.2021). Man må mestre begge og være bevisst på når det er *løvens* egenskaper som skal benyttes og når *revens* er mest gunstige, samt hvor de begge har sine styrker og svakheter. Det viktigste er imidlertid ikke at en leder faktisk besitter de nevnte kvalitetene, men at det fremstår slik. «Det viktigste er at det virker som om han besitter dem [...] Å gi skinn av å ha dem er derimot nyttig. En fyrste må virke barmhjertig, trofast, menneskelig, helstøpt og som en god kristen» (Bingen, 2021 s. 93). I

tillegg til at en leder må ha *virtù*, evne å gripe *occasione* som *fortuna* gir, inneha og benytte egenskapene som forbindes med både *løven* og *reven*, så har Machiavelli ytterligere noen råd på veien til suksess.

Om å oppnå makt med egne våpen

Den som skal skape endring må gjøre dette ut fra egen styrke og kraft. Han kan ikke være avhengig av andres påvirkningskraft (våpen) eller *fortuna*. Det er *virtù* som er den viktigste kraften for å kunne nyttiggjøre seg mulighetene som *fortuna* gir. Dersom man kommer til makten ved hjelp av *fortuna* alene har man en enkel vei til makten, men vil ha store problemer med å beholde den da ens posisjon er avhengig av andre og av *fortuna*, som begge er upålitelige og skiftende (Bingen, 2021 s. 34). En dyktig leder kan ikke være avhengig av andres våpen eller *fortuna* (Bingen, 2021 s. 38).

Om å komme til makt ved grusomhet

«Følgelig må man, når noen skal krenkes, gjøre dette så grundig at man ikke trenger å frykte hevnen» (Bingen, 2021 s. 12). Det finnes ikke mange måter å komme til makt som ikke avhenger hverken av *virtù* eller av *fortuna*. ifølge Machiavelli. En måte er imidlertid «uhørt grusomhet» (Bingen, 2021 s. 45). Grusomheter kan være veien til makt, men ikke til æren. Den som over lang tid benytter seg av vold, det Machiavelli refererer til som «den slette voldsbruk», vil alltid måtte selv leve i frykt for hevn. Det er likevel slik, ifølge Machiavelli, at man ved å ta makten kan være nødt til å krenke andre for sin egen sikkerhet for å befeste sin maktposisjon. Skal man krenke noen, må det gjøres effektivt og man må sikre at man ikke senere må frykte hevn fra den man krenker. Grusomheter må ikke strekke ut i tid. «Av dette følger, at en ny fyrste som erobrer en stat, må gjøre unna alle de krenkelser akten fordrer på én gang, slik at han slipper å begå nye grusomheter for hver dag» (Bingen, 2021 s. 49). Når krenkelsene er gjennomført, må lederen søke å bygge opp tillitt hos folket, gjennom velgjerninger slik at han oppfattes som en de har nytte av. I motsetning til grusomheter, skal velgjerninger porsjoneres ut over tid og bygger opp en takknemlighet i folket. Det viktigste er likevel at lederen ikke havner i en posisjon hvor motstand, som følge av grusomheter, befester seg slik at velgjerninger blir oppfattet som falske (Bingen, 2021 s. 49).

Om egenskaper man lastes eller æres for

En ideell tilstand er at øverste leder kun rommer gode egenskaper, men slik er

ikke mennesket. En slik person vil ikke overleve blant alle dem som ikke er gode (Bingen, 2021 s. 81-82). Det er derfor viktig at en leder kjenner både sine gode og sine dårlige egenskaper, og at han er seg bevisst på hvordan disse brukes og hvilket rykte han får ved å inneha og å vise disse egenskapene. «Når alt kommer til alt, ser man at enkelte av dem kan gi skinn av å være dygd, men føre lukt i undergangen. Mens annet tilsynelatende virker lastefullt, men dets følger er likevel ditt velvære og din sikkerhet» (Bingen, 2021 s. 83).

Om å være elsket eller fryktet

Menneskene er «utakknemlige, feige, begjærlige og bedragerske, farer skyr de som pesten, mens deres pengebegjær er grenseløst» (Bingen, 2021 s. 88).

Machiavelli beskriver mennesker som det man i dag vil kalle falske, og kun styrt av egeninteresse. De man leder er ens venn under medgang når de ytes velgjerninger. Når det oppstår en fare eller et reelt behov for støtte, vil lederen se at han står igjen alene. Lederen må derfor ta andre forholdsregler for å sikre seg mot dette opprøret, nemlig frykten. «Kjærlighet er ikke annet enn et forpliktelsesforhold, som alltid opphører når menneskene, i all deres sletthet, aner anledningen til å mele sin egen kake. Frykten, derimot, holdes i live av angsten for straff, som du alltid kan holde ved like» (Bingen, 2021 s. 89).

Om å unngå forakt

Til tross for at konklusjonene til Machiavelli er at det er bedre å være fryktet enn elsket, bedre å være sparsommelig enn gavmild og helt klart skal lederen ikke frykte å bli oppfattet som grusom heller enn barmhjertig, så må en leder unngå å bli foraktet. For å unngå hat er Machiavelli tydelig på at en leder sine handlinger må være ærefulle. Man må ikke bli grådig på sine undersåtters bekostning, da dette ikke vil kunne glemmes eller tilgis. Man må heller ikke gjennom overdreven godhet risikere å fremstå puslete, overfladisk, svak og ubesluttsom (Bingen, 2021 s. 89). Lederen må sørge for å skape et rykte for seg selv som gir ham høy anseelse, han må gi inntrykk av storhet og styrke og «Folket må alltid ha et slikt inntrykk av ham, at ingen ville finne på å lure eller narre ham» (Bingen, 2021 s. 95). Machiavelli peker på at en god leder må ivareta en balanse mellom folket og stormennene, som sørger for at han holder begge grupper tilfredse (Bingen, 2021 s. 98).

5.2.1.1 Kritikk av teori

Machiavellis observasjoner er gjort på en tid hvor samfunnet er annerledes enn dagens moderne samfunn. Hans beskrivelser av tingenes tilstand og hvordan mennesker oppfører seg vil ikke kunne direkte overføres til et moderne samfunn 4-500 år senere, Mange lesere har i senere tid oppfattet Machiavellis råd og ideer i *Fyrsten* som «en politisk teori som gjør krav på allmenn gyldighet» som følge av den posisjon og fagkunnskap han hadde (Eriksen, 2006, s. 166). Men *Fyrsten* må leses med bakgrunn i en forståelse for den tiden den er skrevet i, det politiske bildet den gang og ikke minst i Machiavellis egen situasjon på tiden den blir skrevet. Han selv har hatt en sentral posisjon i Soderini-republikken og blir derfor sett på som en trussel for Medici slekten. Han kastes i fengsel, isoleres og tortureres, og når han slipper ut sendes han i eksil (Eriksen, 2006, s. 163-167). Kanskje skriver han *Fyrsten* for å innynne seg hos Mediciene med velmente råd? Eller er det slik, som filosofen Spinoza antyder, at dette verket er ment mer som en advarsel til folket for å bevare deres frihet? (Bingen, 2021, s. IX-X).

Rådene i *Fyrsten* knyttes til at en leders viktigste oppgave er å befeste sin makt ved å ta over nye landområder og beholde de han har. Krig og kamp er i fokus, noe det sjelden er i dagens samfunn, men som likevel blir relevant i Quisling sitt tilfelle. «Slik bør en fyrste ikke beskjefte seg med annet, enn si ha annet i tankene og anse noe annet som sin geskjeft, enn krigen og dens taktikk og disiplin» (Bingen, 2021, s. 77).

5.2.2 Drøfting

Vidkun Quisling blir i tiden før og under rettsaken mot ham i 1945 kalt både maktsyk og stormannsgal.

Å tilskrive meg maktsyke og andre lignende egenskaper, det kan man jo gjerne gjøre, det gjør ingen virkning på meg, det kan gjøre virkning på det brede publikum. Det er andre motiver som har drevet meg hele mitt liv fra jeg ble et bevisst menneske. (Quisling, 1987, s. 11)

Er det noe ved denne mannen, og hans handlinger i forbindelse med okkupasjonen av Norge, som Machiavelli ville ha beundret?

Løven og Reven

På slutten av 1930-tallet følger Quisling nøye med på alt som foregår i Europa og verden, og han er urolig for det han ser. Han mener han kan spille en rolle for å oppnå fred. Ved et par anledninger henvender han seg til Storbritannias statsminister, Chamberlain, i et forsøk på å få i gang fredsmekling, men til ingen

nytte (Dahl, 1992, s. 13-18). Han reiser derfor, i desember 1939, til Berlin og treffer Hitler gjennom sine kontakter (Dahl, 1992, s. 30-36). Så vidt man vet, har ikke Tyskland på dette tidspunkt sett seg ut Norge som et strategisk viktig mål, men etter disse besøkene begynner ting å skje. Quisling påvirker Hitler til å invadere Norge fordi han mistenker at England, med den norske regjerings støtte, vil ta seg inn i landet og bruke det til sin fordel mot Tyskland (Dahl, 1992, s. 34-36). Quisling fremviser *løvens virtù* når han, uten reell politisk maktposisjon, oppsøker både Chamberlain og Hitler i et forsøk på å påvirke en stor verdenskrise. Noen vil nok kalle dette megalomani, men det er likefullt et modig trekk. Han utviser samtidig *revens virtù* i form av både kløkt og tilpasningsevne gjennom måten han posisjonerer seg selv og NS på når han overbeviser Hitler om at den sittende regjeringen er mer engelsk- enn tysk-vennlige. Når muligheten byr seg den 9. april 1940 er Quisling klar. Uten at hans partifeller fra NS er kjent med saken, og uten Tysklands offisielle støtte, begår han statskupp «på direkten» (Dahl, 2015, s. 73). Han klarer på listig vis å komme seg inn hos NRK for så å holde den skjebnesvangre talen hvor han utnevner seg selv til øverste leder for Norges nye regjering (Dahl, 1992, s. 86). Her viser Quisling *løvens* egenskaper i form av besluttsomhet og handlekraft, men man kan og ane *revens* sluhet. Han gjør det han må for å oppnå det han mener er det rette for Norge, og for å komme i posisjon til å lede landet i den retning han selv ønsker. Han erklærer at regjeringen har flyktet «[...] etter således lettsindig å ha satt landets og dets innbyggers skjebne på spill» (NS Propagandaavdeling, 1940, s.118) og han maner det norske folk til å overgi seg til Tyskland og gir ordre om at mobiliseringen skal innstilles (NS Propagandaavdeling, 1940, s.119). Han fremstår her som en *rev* som er svært bevisst sine ord når han forklarer, eller kanskje forsvarer, sine egne handlinger.

Om å oppnå makt ved egne våpen

Gjennom hele karrieren tar Quisling små og store steg som fører til at han tilegner seg mer og mer makt. Hans gode karakterer gjør ham bemerket i Forsvaret og fører til hans første utenlandsopphold som militærattaché i Russland. Senere fører dette til at han får lede en nødhjelpsoperasjon med Nansen i spissen, et bekjentskap som åpner døren inn i politikken (Dahl, 1991).

Når Nansen dør i 1930, skriver Quisling en nekrolog i *Tidens Tegn*, kalt «Politiske tanker ved Fridtjof Nansens død» (Quisling, 1930). Senere samme år skriver han artikkelserien «Russland og Vi» (Quisling, 1930) som òg utgis som bok. Dette blir

hans springbrett inn i politikken og mange får nå øynene opp for Vidkun Quisling (Dahl, 1991, s. 145-152). Nå blir han sett på som interessant og han blir etter hvert bedt om å tiltre som Forsvarsminister for Bondepartiet (Dahl, 1991, s. 165-166). I 1933 etablerer Quisling NS, hvor han selv skal være partiets, og senere Norges, fører under okkupasjonen (Dahl, 1991, s. 261). På den ene siden kan man si at Quisling på mange vis tar steg i sin karriere som følge av egen kunnskap og kompetanse. På den andre siden er det slik at muligheten til å komme i maktposisjon skyldes Hitlers invasjon av Norge. Til tross for at Quisling senere blir dømt for sin rolle i denne invasjonen, vil nok Machiavelli foretrekke at Quisling gjør seg uavhengig av Tyskland for å komme til makten. Han er nå i en ganske sårbar posisjon, hvor han er helt avhengig av «andres våpen» eller *fortuna* for å kunne beholde makten.

Om å komme til makt ved grusomhet

Quisling begår statskupp. En grov forbrytelse mot demokratiet, og som man i ettertid vet at fører til voldsomme grusomheter. Her fremviser Quisling en form for Machiavellisk grusomhet. Raskt og effektivt tar han over makten i Norge. Han krenker en hel nasjon, men han bommer på ett punkt - han har fortsatt all grunn til å «frykte hevnen». Regjeringen og kongen har flyktet, men de er fortsatt den sittende styresmakten i landet. Hitler lar heller ikke Quisling beholde makten lenge. Så snart Hitler ser at det norske folk ikke anerkjenner Quislings maktposisjon, blir NS-lederen tilsidesatt og Terboven kommer inn som Rikskommisær (Skodvin, 2021).

Om egenskaper man lastes eller æres for

Quisling selv er overbevist om at han er ment for noe stort. Han ser seg selv som en fører. Samtidig beskrives han av de som kjenner han best som sosialt klønete og tilbakeholden. Som statsråd blir han omtalt som taus, passiv og ubesluttosom (Dahl, 1991, s. 168-169). Hvordan passer dette sammen med hans tilsynelatende opphøyde selvbilde?

Til tross for at Quisling i ungdomsårene kan virke å ha sine utfordringer med å tilnærme seg det motsatte kjønn, bemerkes det at det er noe spesielt ved ham som ser ut til å tiltrekke særlig kvinner til NS. Kvinneandelen blant NS medlemmer i 1930 årene er betydelig (Dahl, 2015, s. 116). Quisling er en omstridt person med sine kraftige budskap, noe som fører til at han blir utsatt for en rekke personangrep. Ved en anledning blir han overfalt fysisk i Forsvarsdepartementet

(Dahl, 1991, s. 192-199). På tross av mindre ærefulle egenskaper, kan det virke som om kvinnene får en form for omtanke og fasinasjon for ham og at det som kan kalles for laster her virker til Quislings fordel. «Han kalte på beundring, men samtidig på medlidenhet» (Dahl, 2015, s. 118).

I sin formidling av store politiske tanker, særlig skriftlig, nyter han godt av den anerkjennelse han har i mange kretser hva gjelder kunnskap og intellekt. Han fremstår direkte og tydelig når han taler til sine egne partifeller og *NS* medlemmer, mens det kan virke som at han demper seg noe når han taler til det norske folk. Kanskje gjør han dette fordi han er bevisst sin fremtoning. Likevel er det som om hans overbevisning om at egne meninger og budskap er åpenbare, hindrer ham i å se hvordan han fremstår for majoriteten av befolkningen. I sin forsvarstale i 1945 sier han «Vel har jeg kanskje feilet i mange ting. Men jeg har også utrettet meget godt og stort for Norge. Det vil nok en gang mine landsmenn også bli klar over» (Quisling, 1987, s. 105). Det kan tenkes at om Quisling hadde evnet å lese landskapet han beveget seg i bedre enn han gjorde, ville han kanskje i større grad kunne nyttiggjort seg av *revens* egenskaper, og dermed ha lyktes bedre i å overbevise folket om å følge ham.

Om å bli elsket eller fryktet

Følgerskaren blir aldri veldig stor. Hans første forsøk på å etablere en politisk organisasjon, *Nordisk Folkereising*, blir en fiasko (Dahl, 1991, s. 158-162). Gjennom etableringen av *NS* får han riktignok noe mer oppslutning. Men, heller ikke *NS* leder til noen stor økning i popularitet for Quisling, som fortsatt er en omstridt mann. Lave medlemstall og dårlige valgresultater er virkeligheten for partiet. Selv ikke når det under okkupasjonen er det eneste lovlige partiet, klarer de å oppnå noe mer enn «en viss tilslutning». I november 1943, når *NS* toppen når det gjelder medlemstall. De har da 43 400 voksne medlemmer (Simonsen, 2022). Det kan virke som at han ikke er en elsket leder av folket. Det er samtidig lite som tyder på at han er fryktet, da få føler seg tvunget til å stemme på *NS*. Likevel, blant *NS* sine medlemmer høster Quisling stor aktelse. Han er deres fører, og de er hans følgere. «Underkastelsen, beundringen overfor hans person, ble et konstituerende trekk ved bevegelsen» (Dahl, 1991, s. 333). Blant Quisling sine nærmeste regnes blant annet Halldis Neegård Østbye. Halldis engasjerer seg spesielt i kvinnebevegelsen til *NS*, og i presse- og propagandaarbeidet til partiet (Dahl, 2015, s. 125-126). Hun er en viktig pådriver for partiets antisemittiske

holdninger og beundrer Quisling som hun anser for å være Norges redning i kampen mot Jødernes verdenssammensvergelse (Hagen, 2021).

Ser man på hans relasjon til Hitler og Tyskland, kan det være grunn til å tro at Hitler ser på ham med en form for respekt. I alle fall utviser han en takknemlighet for de advarsler Quisling gir om den trusselen han mener England er for Norges nøytralitet. Men, det er lite som vitner om hverken kjærlighet eller frykt, sett fra Hitler sitt ståsted (Dahl, 2015, s. 166-175). Terboven ser på Quisling som en konkurrent som han er nødt til å forholde seg til, men som han beskriver som inkompetent og «dum i potens». Forakt er nok det beste ordet for å beskrive Terbovens følelser for Quisling. Etter det som vites er følelsen gjensidig (Dahl, 1992, s. 129-137). Det kan virke som om Quisling ikke fryktes av noen, og kun elskes av en håndfull. En svært uheldig posisjon for å beholde makt, om man skal tilegne Machiavelli noen kunnskap om emnet.

Om å unngå forakt

«Hatet blir man, [...] fremfor alt når man er grådig overfor sine undersåtters gods og kvinner» (Bingen, 2021, s. 95). Det har lenge hersket tvil rundt hva Quisling vet om de grusomheter som venter jødene under deportasjonen i 1942-1943. Riktignok blir han i 1945 dømt for tyveri, men det er først i senere tid at det har kommet frem at det i Quislings eie befinner seg eiendeler som tilhører jødiske familier. Han forsyner seg altså grovt av verdigjenstander og annet som blir stjålet fra hjemmene til mennesker som sendes av gårde med Donau (Stenseth, 2017, s. 293-298). All den tid dette ikke er kjent under okkupasjonen, så har det nok heller ingen påvirkning på folkets syn på Quisling. Dette er likevel handlinger som en dyktig leder, etter Machiavellis målestokk, med fordel bør unngå.

Under okkupasjonstiden blir *NS* medlemmer kalt for «Quislingene», som er ment som et skjellsord for de som blir sett på som Norgeshistoriens største landssvikere (Nordbø, 2020). I dette ligger en forakt hos majoriteten av det norske folk for Quisling og for de som åpenlyst støtter og beundrer han. Til tross for den tillit og respekt Quisling har hos sine partifeller i *NS*, er det noe som snur. Mot slutten av 1930-årene tar flere av dem som er regnet som partiets stiftere, avstand fra *NS* og Quisling. Under okkupasjonen er det òg noen av dem som aktivt arbeider imot Quislings kuppetregjering (Dahl, 2015, s. 67-84). Det kan fremstå som at i takt med hans tilsynelatende voksende ønske om makt, vokser òg forakten for Quisling hos

det norske folk, samt hos noen av hans nærmeste. I disse eksemplene fremstår Quisling mer anti-Machiavellisk ettersom han ikke klarer å unngå forakt.

5.2.3 Delkonklusjon og ny forforståelse

Quisling er en handlingens mann, som gjennomfører det han anser som nødvendig for å oppnå sine mål for Norge. Han besøker Hitler, begår statskupp og han fortsetter å jobbe iherdig for å befeste sin maktposisjon, og for å få et Norge uavhengig av Tyskland med han selv som fører. I kommunikasjon med det norske folk fremstår han dempet, mens han bruker en kraftigere og mer direkte tone til NS sine medlemmer. Med dette mener vi å kunne slå fast at Quisling til en viss grad evner å ta i bruk både *løvens* og *revens* egenskaper, og at han fremviser en form for *virtù*. Han mislykkes likevel i å overbevise folket til å følge ham, og vi finner at han i større grad er foraktet enn han er elsket eller fryktet blant folket. Når det gjelder de som står ham nærmest derimot, mener vi det er ting som tyder på at han er mer elsket og beundret enn fryktet. De av hans partifeller som like før, eller under okkupasjonen, bryter med Quisling virker å gå fra å ha respekt for han og hans meninger til å aktivt motarbeide han. Machiavelli ville ikke ha vært særlig imponert av Quislings manglende evne til å sørge for lojalitet og tilfredse medarbeidere. Inntrykket er at hans opphøyde syn på seg selv gir han kraften til løven, men gjør han samtidig blind for egne lastefulle egenskaper. Han er derfor ikke i stand til å gi skinn av at disse er ærefulle, slik en dyktig *rev* ville ha gjort.

Vi mener basert på de funn vi har hatt så langt at Vidkun Quisling har visse egenskaper som Machiavelli ville ha applaudert, hans *virtù* gjør at han evner å gripe de *occasione* som *fortuna* byr på. Det skorter imidlertid på for mange vesentlige områder til at hans lederskap kan sies å være noe mer enn i liten grad “Machiavellisk”.

Denne andre hermeneutiske sirkelvandringen har gitt dypere innsikt i hvem Quisling var. Han fremstår fortsatt som en kynisk person, men samtidig virker realitetsorienteringen hans å ha sviktet ham slik at han har oppfattet sin egen maktposisjon som sterkere enn den i virkeligheten var. Til tross for uttalelser om at han har handlet i beste mening for Norge, har han vært for selvcentrert til at han har noe annet enn *fortuna* og *occasione* å takke for sin posisjon.

5.3 Underproblemstilling 3

Hvordan bygger Quisling opp sitt ethos, og i hvilken grad er det narsissistiske trekk i dette?

5.3.1 Teoretisk rammeverk

Retorikk

Ordet retorikk stammer fra gresk, hvor rethor betyr taler. Det kan oversettes til både talekunst, veltalenhet og læren om veltalenhet. Retorikk er både en praksis og et læresystem (Gabrielsen & Christiansen, 2010, s. 11). Retorikk handler i dag om både det skriftlige og det muntlige, og man definerer ordet som *læren om overbevisende kommunikasjon* hvor nettopp det overbevisende er sentralt (Gabrielsen & Christiansen, 2010, s. 12).

Som elev av Platon, og senere lærer ved Platons akademi, er Aristoteles et av retorikkhistoriens viktigste navn. Hans kjente verk *Retorik* har hatt stor betydning for faget, og det er i denne boken Aristoteles introduserer begrepene *ethos*, *pathos* og *logos*. Han mener at overbevisning handler om mer enn bare fornuften, og at det er tre veier til overbevisning. Ethos-appell handler om å forsøke å styrke saken sin ved å sette seg selv som taler i et godt lys, at man tenker over hvordan man fremstiller seg selv for å få talen til å virke overbevisende. Pathos-appell er når man forsøker å overbevise publikum ved å påvirke dem følelsesmessig, at man tenker gjennom hva slags følelser man ønsker å vekke hos publikum. Logos-appell er når man tar utgangspunkt i saken og forsøker å overbevise gjennom argumenter. Ifølge Gabrielsen tenker en god taler gjennom alle de tre appellformene (Gabrielsen & Christiansen, 2010, s. 18-19). Denne oppgaven fokuserer på *ethos*.

Ethos er kunsten å skape troverdighet, å overbevise ved å fremstille seg selv som en troverdig person. Publikum er et nøkkelord i denne sammenhengen, da det er deres oppfattelse som avgjør talerens *ethos*. Å skape denne troverdigheten avhenger av flere faktorer (Gabrielsen & Christiansen, 2010, s. 109).

For det første er det avhengig av hva slags *forhåndsoppfattelse* publikum har av taleren. Taleren har som regel en forhistorie som publikum kjenner til, ved at publikum kjenner til taleren, enten direkte eller indirekte, kjenner til det taleren representerer, eller bare har hørt om taleren ved en tilfeldighet. Dette kalles for det *innledende ethos*, og er det *ethos* en taler har før han begynner å tale, altså hvilken oppfatning mottagerne har av taleren før han starter sin tale (Kjeldsen, 2017, s. 125). Publikums oppfattelse av det taleren representerer vil kunne påvirke deres forhåndsoppfattelse av selve taleren. Taleren har altså mest sannsynlig et *ethos* allerede før selve talen blir holdt (Gabrielsen & Christiansen, 2010, s. 110-112).

For det andre er det hvordan man bearbejder sitt *ethos* i selve talen. Dette kan gjøres på både en direkte og en indirekte måte. Førstnevnte dreier seg om de ulike opplysningene taleren gir om seg selv, rent eksplisitt, i talen. Det er referanser til talerens person, opplevelser, kunnskap eller bakgrunn (Gabrielsen & Christiansen, 2010, s. 114-115). *Indirekte ethos* dreier seg om de *signalene* man formidler om hvem taleren er. Eksempler kan være argumenter som blir brukt, språk, struktur og fremførelse. Signalene skaper et inntrykk av taler hos publikum, som igjen påvirker talens effekt (Gabrielsen & Christiansen, 2010, s. 112-113). Det *ethos* som skapes under en tale, kalles for det *avledete ethos*, og er det *ethos* taleren tildeles på grunn av tilhørers oppfatning av de retoriske valg og handlinger som gjøres i talen (Kjeldsen, 2017, s. 128). Det tredje er hvordan ulike karaktertrekk kan styrke en talers *ethos*. Aristoteles skiller mellom tre ulike karakteregenskaper: *phronesis*, *arete* og *eunoia*.

Phronesis handler om å fremstå vitende, om klokskap og praktisk fornuft. Det dreier seg om å fremstå kunnskapsrik og innsiktsfull i forhold til det emnet som blir diskutert. Det er altså ikke en generell kunnskap, men direkte knyttet til det aktuelle emnet. Grunnen til at dette er viktig er at folk lytter mer på en som vet hva han snakker om og som presenterer ny kunnskap og innsikt, enn en som ikke har det. Om man har *phronesis* avhenger av om man er kjent for publikum eller ei. Som taler bør man skape en forståelse hos publikum om hvorfor man har rett til å tale om det spesifikke temaet (Gabrielsen & Christiansen, 2010, s. 116-117).

Arete dreier seg om å fremstå sympatisk. For Aristoteles knytter dyd seg til talerens moral. Publikums oppfattelse av talerens prioritering av motiver og verdier styrer om de ser ham som sympatisk eller ei, som så påvirker hans troverdighet. Skal taleren styrke sin *arete* må han appellere til de verdiene som det konkrete publikum setter høyt, ikke allment aksepterte verdier. Jo større samsvar det er mellom taleren og publikums verdier, jo større troverdighet får taleren. Man skaper på denne måten et verdifelleskap med publikum (Gabrielsen & Christiansen, 2010, s. 117-120).

Eunoia betyr velvilje og handler om å vise publikum at man vil det beste, at man forstår publikums situasjon og at taleren tar publikums problemer, erfaringer og verdier alvorlig. Dette er en av de tre dydene som fort blir glemt, og man kan risikere som taler å fremstå som irettesettende eller at det blir oppfattet som at man skjeller ut publikum. Man kan styrke ens *eunoia* ved å bruke argumenter og

eksempler som passer inn og anerkjenner publikums erfaringsverden. Her må man være bevisst på en balanse mellom *phronesis* og *eunoia*. (Gabrielsen & Christiansen, 2010, s. 120-122).

Både forhåndoppfattelse, *direkte* og *indirekte ethos* i talen, samt karakteregenskapene *phroneses*, *arete* og *eunoia* er med å påvirke ens *ethos*. I tillegg er det viktig å huske på ens *ethos* på lengre sikt. På samme måte som det i den hermeneutiske sirkel foregår stadig endring av forståelseshorizonten, vil publikums forhåndsoppfattelse av talerens *ethos* endres. På samme måte som det *før* man taler har en betydning for publikums oppfattelse av ens *ethos*, har talen også en innflytelse på publikums oppfattelse *etter* man har talt. Dette kalles for den endelige *ethos*, og er det inntrykket tilhørerne har av taleren etter talen er holdt. Man kan si at det er et resultat av vekselvirkningene mellom den *innledende* og den *avledete ethos* (Kjeldsen, 2017, s.133).

Narsissisme

Narsissistiske personligheter er preget av å være selvstendige og ikke lette å imponere. De er innovatører, som drives av å oppnå makt og ære. Maccoby skiller mellom det å være produktiv narsissist som noe potensielt positivt, og de mer mørke siden ved det å være narsissistisk (Maccoby, 2000, s. 95). Han mener at det er narsissistene som kommer nærmest vår kollektive oppfattelse av hva en stor leder er (Maccoby, 2000, s. 95). Conger og Kanungo viser til de mørke sidene ved karismatiske ledere, og trekker frem lederens potensiale til narsissisme som et viktig element i forklaringen, hvor ekstrem narsissisme gjør at lederne blir egoistiske og ofte har grandiose mål. Videre viser de til Howell og House (1993; House & Howell, 1992) og begrepene *socialized* og *personalized* karisma. *Personalized* ledere har stort behov for makt, har høy grad av autoritarisme, lav selvtillit og høy grad av både narsissisme og Machiavellisme. Slike ledere styrer ofte på en totalitær måte, ønsker ikke at det blir stilt spørsmål ved ens avgjørelser, jobber for mål som i stor grad kommer dem selv til gode, ignorerer legitime institusjonelle kanaler, samt bruker straff og belønning for å motivere (Conger & Kanungo, 1998, s. 211-218).

Blant styrkene ved narsissistiske ledere, trekker Maccoby særlig frem to trekk: evnen til å være visjonær og evnen til å tiltrekke seg følgere, hvor særlig førstnevnte er relevant for denne oppgaven. Produktive narsissister evner å se det store bildet, og i forlengelse av dette har de evnen til å forstå viktigheten av å

skape og å formidle fengende visjoner. De er imidlertid verken analytikere som bryter ned store spørsmål til noe mindre og håndterbart eller tallknusere. De forsøker heller ikke å forstå fremtiden, men vil heller skape den. Narsissistiske ledere har et behov for å etterlate seg en arv. Fremtidsvisjoner og det å oppnå visjoner er også et trekk ved karismatiske ledere. Dette er å finne igjen i *Kongsemnerne*. Ifølge Steinar Bjartveits forelesninger i Ledelse; makt og mening 26.10.21 skiller en *kongstanke* seg fra en visjon ved at førstnevnte er forankret i et subjekt som vil noe. Men det å ha en visjon er ikke nok alene. Maccoby trekker frem evnen til å tiltrekke seg følgere, da særlig gjennom språket. Narsissister har stor tro på ordets makt og at inspirerende taler kan endre folk (Maccoby, 2000, s. 96).

Blant svakhetene ved narsissistiske ledere trekker Maccoby særlig frem fem trekk: 1) de er sensitive for kritikk og skyr følelser. De opplever det som noe som truer både selvbildet og troen på ens visjoner. 2) De er dårlige lyttere, særlig når de føler seg truet eller angrepet. 3) De liker ikke å bli veiledet, eller å veilede andre. 4) De har et intenst ønske om å konkurrere, hvor da samvittigheten blir ignorert. En farlig konsekvens kan bli at det skapes en følelse av farer og fiender, som ikke nødvendigvis er virkelige. 5) De mangler empati (Maccoby, 2000, s. 96-98).

Det er særlig mangel på empati som er relevant for denne oppgaven. Mangel på empati er et karakteristisk trekk ved noen av de mest karismatiske og suksessfulle narsissister. Til tross for mangel på empati, inspirerer de på grunn av sin lidenskap og overbevisning. De er ikke gode på mellommenneskelige forhold. De har imidlertid en form for emosjonell intelligens ved seg, som gjør at de klarer å lese og utnytte andre (Maccoby, 2000, s. 97-98).

5.3.2 Drøfting

Under rettsaken i lagmannsretten i 1945, bruker forsvarer Bergh begrepet «gåten Quisling» (Dahl, 2004 s. 458), og sier følgende under første foredrag:

Mens de trofaste tilhengere i ham har sett ikke bare en betydelig mann, men et godt og edelt menneske uten feil, en stor leder og profet, har den store almenhet ansett ham som en som har gjort hva som helst for makt eller penger, som en mann som ikke har tenkt på sitt land, men bare på egen fordel [...]». (Ørnhoi 1988, s. 186-187)

Det er som om denne uttalelsen beskriver to ulike personer. Hvordan kan en som bedriver humanitært arbeid sammen med Nansen, ende opp som den store

landssvikerer? Man kan påstå at Quislings voksenliv starter med et *innledende ethos* som er godt, men ender med et *avledet ethos* som er dårlig.

Quisling beskrives som intelligent, begavet og arbeidsom. At han uteksamineres som best i sitt kull, med historisk god hovedkarakter, at han tildeles viktige oppdrag og at han jobber sammen med Nansen med nødhjelpsarbeid for det hungersrammede Ukraina, bidrar til å bygge opp et godt *innledende ethos*.

Fra rundt 1930 starter endringsprosessen i Quislings *ethos*, med artikkelen «Politiske tanker ved Fridtjof Nansens død» (Quisling, 1930) og «Russland og vi» (Østbye, 1941a) som hans virkelige inntreden i det offentlige ordskiftet. Artiklene står på trykk i *Tidens Tegn*, en dagsavis utgitt i Oslo. I første artikkel viser han til sitt nære kjennskap og vennskap med Nansen. Han signerer også artikkelen med «kaptein Vidkun Quisling». Disse grepene gjør at han skaper et inntrykk av seg selv som en varm og handlekraftig mann, med hjerte for Norge og nordmenn og med sterk disiplin. Ved å bruke disse grepene styrker han sitt eget *ethos* direkte. I begge artiklene er det en stor grad av *phronesis* til stede. Han skriver detaljert om både Europa og Russland, og det er tydelig at forfatteren har stor kunnskap på disse områdene. I tillegg fremstår han som solid på politisk strategi og ideologier, ved å omtale blant annet bolsjevikene og utviklingen i Europa, samt sterk på historiekunnskap gjennom å blant annet referere til Roma og Mithridates. Han presenterer også ulike utfordringer han mener å se i samfunnet, for så å systematisk svare dem ut. Dette er et effektivt, retorisk virkemiddel.

I «Politiske tanker ved Fridtjof Nansens død» presenterer han en utfordring; vi har ikke lenger en leder å samles om, og i denne «usikkerheten kreves det en politisk nyorientering, klar, bestemt og positiv» (Quisling, 1930). Han besvarer sin egen utfordring, i form av ti punkter, som han påstår er i Nansens ånd. Dette bygger hans *phronesis* ytterligere. Det ligger et snev av både *arete* og *eunoia* i tekstenes ordlyd. Quislings mål er nemlig å skape et bedre samfunn, et bedre Norge for nordmenn. Tekstens strenge oppbygning og formelle språk gjør at disse to elementene til dels forsvinner til fordel for *phronesis*. Det må imidlertid tas høyde for en språkutvikling som kan påvirke forståelsen av tekstene.

I februar 1933 publiserer han artikkelen «Klare linjer» (Quisling, 1933) i *Nationen*, fire dager etter Bondepartiregjeringens avgang. Denne signerer han «statsraad Vidkun Quisling». Igjen befester han sitt *direkte ethos* aktivt, denne

gangen gjennom å tydeliggjøre sin rolle som forsvarsminister. Og igjen er det en svært høy grad av *phronesis* i teksten. Han viser til utviklingen i, og viktigheten av, jordbruket i Norge, som for øvrig også gir ham en grad av *eunoia* ettersom *Nationen* er en distriktsavis. Videre foretar han en analyse av den politiske situasjonen, både av sin egen rolle og Bondepartiet. Igjen viser han til et problem, nemlig en knute i norsk politikk. Han fremmer en løsning, som er dannelse av en nasjonal riksregjering, ubundet av partipolitikk, og han fremmer igjen flere punkter for hvordan å løse politiske spørsmål. Quisling viser også sin historiekunnskap, ved å omtale romerne og hvordan de brukte visse mekanismer for å løse utfordrende tider i det frie folkestyret.

I mai 1933 står «Nasjonal samling» (Quisling, 1933) på trykk i *Tidens tegn*. Her er det liten grad av *direkte ethos*. De siste årene har Quisling blitt et kjent navn, og dermed har han et tydelig *innledende ethos*. Han har kanskje ikke samme behov for å befestet det. Igjen er det *phronesis* som er det dominerende element. Nok en gang starter han med å systematisk presentere utfordringer, hvor det overordnede er «Den økonomiske, sociale og politiske utvikling i vårt land gir anledning til alvorlig bekymring, berører direkte enhver nordmanns eksistens, og kan bli avgjørende for hele vårt folks fremtid» (Quisling, 1933). Løsningen på utfordringen gir han gjennom å presentere organisasjonen Nasjonal samling, en organisasjon som blant annet skal 1) samle og ikke splitte, 2) samarbeide med alle nasjonale og sosiale krefter i landet, og 3) gjennomføre en byggende nasjonal politikk. I likhet med i «Klare linjer» (Quisling, 1933) er det nå større tilstedeværelse av både *arete* og *eunoia* enn i de tidligere tekstene, men fremdeles i forsiktig grad. *Arete* kan oppnås ved at han appellerer til de norske verdiene, gjennom å fremheve bondens status og verdi i samfunnet. Samtidig står han i fare for å bygge ned sitt *arete* ved å bruke ordvendinger som «forbitrelse over de meningsløse arbeidskonflikter» og «fagforeningstyranniet» (Quisling, 1933). Likevel fremstår han som opptatt av *rettferdighet* og *besindighet*, og at han har en gjennomtenkt plan som vitner om *klokskap*. Altså tre av Aristoteles' fire kardinaldyder (Bjartveit, 8.12.2021). Dette skjer gjennom bruk av fraser som «balanserte budsjetter», «rasjonelt pengesystem», og ved at han avslutter med ordene «Vi vil skape et samlet og nytt Norge med gode og rettferdige kår for alle» (Quisling, 1933). På denne måten viser han at han ønsker det beste for folket, og det ser ut som han forsøker å bygge *eunoia*.

I oktober 1936 har han artikkelen «Til alle NS-Folk.» på trykk i *Fritt folk*, en avis av og for NS-folk. Han signerer «Fra Nasjonal samlings fører», og hans *direkte ethos* endrer seg dermed i takt med målgruppen. Teksten er en oppsummering etter valgnederlaget kun få dager før. Artikkelen har høy grad av *phronesis*, gjennom å konstatere alle momentene som hindrer et godt valg og presentere dem som fakta. Eksempelvis skriver han «[...] usaklig valgkamp mot nasjonal samling [...]» og «[...] rødt flertall var uundgåelig [...]» (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 50). Det er imidlertid en høyere grad av både *arete* og *eunoia* i denne teksten enn de andre. *Arete* styrkes ved at han sier at «Nasjonal samlings kampfeller kan således si med stolthet at de iallfall har gjort sin plikt» (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 50), og hans *eunoia* bygges særlig opp i avslutningen: «[...] den store oppgaven vi har satt oss: å samle de gode krefter i folket om en nasjonal reising for å bevare Norges frihet og fred og bane veien for en byggende nasjonal politikk» (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 52).

9. april 1940 går det ut en proklamasjon til det norske folk på radio. Denne er i stor grad preget av logos-retorikk. Den har i tillegg innslag av *phronesis*. Quisling viser at han har god innsikt i hendelsesforløpet; at regjeringen har flyktet, at han har opprettet kontakt med Tyskland som tilbyr fredelig hjelp og at det er den nasjonale samlingsbevegelses plikt og rett til å overta regjeringsmakten. Han spiller også på *arete*. Ved å si at regjeringen har flyktet, men at han selv blir, viser han mot. Ved å si at han har plikt og rett til å overta, viser han *rettferdighet*. Og han viser *besindighet* ved å si: «Alle nordmenn oppfordres til å vise ro og besindighet i denne for vårt land så vanskelige situasjon» (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 119). I tillegg forsøker han å styrke sitt *eunoia* gjennom siste setning: «Ved felles anstrengelser og alles godvilje skal vi berge Norge fritt og frelst gjennom denne svære krise» (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 119). Det er like fullt *phronesis* som igjen preger teksten.

I krigsårene kan det virke som om skriftlige tekster og artikler byttes ut mot taler, både på konferanser, møter og i radio. I sin masteroppgave går Birgitte Winther gjennom Quislings taler under pinsesestevnene i Borreparken. Hun viser til at han bruker tid på å snakke om de historiske linjene tilbake til de norske røttene. Han taler om folkeviljen, som må forstås som noe åndelig, og viljen til liv. Dette gjentar seg fra år til år, når Quisling taler om fornyelse gjennom å finne tilbake til røttene. Han snakker også om medlemstall og økonomiske betraktninger, men

basert på talene på NSs møter i Borre-parken, kan det virke som om han i større grad enn tidligere vektlegger særlig *eunoia* (Winter, 2019).

I 1945 er det slutt for Quislings tid ved makten. I september samme år går rettsaken. Over to dager holder han en forsvarstale, og nå ser man at retorikken er endret. Om dette har med hans fysiske og mentale helse å gjøre, vites ikke. Dahl skriver at Quisling under forsvarstalens første dag har vondt for å stå og at ansiktet viser en uttærende tretthet. På grunn av dette blir møtet avsluttet, og neste dag stiller han med injeksjoner av sentralstimulerende midler (Dahl, 2004, s. 464).

Hele starten av hans forsvarstale første dag er preget av stor grad av både *arete* og *eunoia*. Quisling bruker tid på å fremme sin gode moral og verdier, gjennom å vise til at han ikke flyktet fra landet selv om han hadde anledning, at han ikke har ødelagt noen dokumenter selv om de kan bli brukt mot ham, at han ville gitt sitt liv for sine venner og at han ikke kunne akseptere et Norge i en avhengighetsstilling til Tyskland. Han vil vise en velvilje, at han kun ønsket det beste for Norge og nordmenn, gjennom å fremheve offervilje og hengivenhet (Quisling, 1987).

At jeg som i 40 år har gått inn for mitt land med en slik brennende kjærlighet som jeg har gjort, og i 15 år har ofret alt for mitt land, at jeg skal sitte her som landssviker, det er for meg en gåte at det norske folk kan være slik beskaffen! Jeg er meg ikke bevisst å ha gjort noe galt mot det norske folk. Jeg er meg bevisst å ha hindret det norske folk og Norden fra å bli krigsskueplass - nettopp det som jeg anklages for - og hindret at her ble borgerkrig, jeg har søkt å bøte på invasjonens og okkupasjonens ulykker over det norske folk. Det er det jeg har gjort og strevet med i 5 år, natt og dag. Jeg har i de siste 15 år ikke ført noe personlig liv, bare kjempet for mitt folk, det kan enhver bevitne som har stått meg nær. (Quisling, 1987, s. 11)

Både *areten* og *eunoiaen* slår imidlertid sprekker, da han har flere uttalelser som fører til at *ethos* svekkes. Det kan nesten virke som om han glemmer hvem som er publikum, når han sier «For det som kanskje var kjernen i det nasjonalsosialistiske program, lå ikke så langt unna det som var det norske arbeiderpartis program. Det lå meget nær det» (Quisling, 1987, s. 42) og «Jeg talte med Hitler om situasjonen. Han var meget elskverdig, meget hyggelig mot meg – meget hyggelig innstilt mot Norge» (Quisling, 1987, s. 88). Han gjentar også mange ganger at han ikke er interessert i makt, men at han ser på handlingene sine som en plikt. Dette forsøket på å vise god moral og dyd, faller på steingrunn ettersom han har et *innledende ethos* som forteller en annen historie. Det er også påfallende at han ikke nevner

sin egen stilling under okkupasjonen med ett ord. I den situasjonen hvor Quisling står tiltalt for landsforræderi, med en aktiv rolle som blant annet ministerpresident, blir det å unnlate en så viktig faktaopplysning snarere en svekking av *ethos*.

Quisling taler om sin barndom, oppvekst, utdanning og karriere. Det er et samspill mellom alle de tre karakteregenskapene i *ethos*, og man kan se at *arete* og *eunoia* plutselig dominerer over *phronesis*. Iallfall under forsvarstalens første dag. Under forsvarstalens andre dag øker *phronesis* i talen, da gjennom hans innsikt blant annet i historie, militær strategi og politiske analyser. Mot slutten av talen forsøker han igjen å legge vekt på *arete* og *eunoia*, og sier:

For disse ting og for å berge mitt folk gjennom verdensstormen er det jeg har ofret meg i alle disse år og med mye strev arbeidet dag og natt. Politikk er ikke for meg parti-interesser, levebrødpolitikk eller personlig ærgjerrighet og maktsyke. Det er offervilje og praktisk handling i den historiske utviklings tjeneste til beste for sitt eget folk og for å fremme det Gudsrike på jorden som Kristus kom for å grunnlegge. (Quisling, 1987, s. 106)

I disse tekstene og talene kan man se at Quisling er visjonær. Han benytter seg av det retoriske grepet å tale om både fortid, nåtid og fremtid. I «Til alle NS-folk» avslutter han med de visjonære ordene «[...] den store oppgaven vi har satt oss: å samle de gode krefter i folket om en nasjonal reising for å bevare Norges frihet og fred og bane veien for en byggende nasjonal politikk» (NS Propagandaavdeling, 1940, s. 52). Som Maccoby påpeker er det å være visjonær et trekk ved narsissistiske ledere. Samtidig er det slik at de har evnen til å tiltrekke seg følgere. *NS* har rundt 50.000 medlemmer mellom 1940-1945, med en økning i antall medlemmer på 16.000 i 1940 (Winter, 2019). De forblir likevel en liten organisasjon, og det er muligens derfor Quisling har et behov for å snakke om alle de som han mener sympatiserer med *NS*, men uten å melde seg inn. Her kan det virke som det er en mismatch mellom faktisk og opplevd antall følgere.

Når det gjelder empati, så kan det være grunn til å tro at Quisling har lav grad av dette. Selv om han viser stor omsorg til sin familie, og særlig sin søster Esther, beskrives han også som noe keitete, beskjeden, alvorlig og innesluttet, og som en som mangler sosiale ferdigheter (Dahl, 1991 s. 23-24). Man finner tekstlige formuleringer som viser empati i hans tidlige tekster, men så blir dette slått i hjel av utsagn under forsvarstalen som for eksempel: «Det er det norske folk som har skylden, det er det norske folks ledere som har skylden. Det norske folk kan ikke

fri seg for skylden den 9. april». Det kan altså virke som han skjønner teorien i empati, men ikke nødvendigvis klarer å omsette den i praksis. Eventuelt at han mistet evnen til å fremvise en form for empati med årene.

5.3.3 Delkonklusjon og ny forforståelse

Gjennom de valgte tekstene i oppgaven er det hevet over enhver tvil at det er i *phronesis* Quislings gull ligger. Det er likevel innslag av både *arete* og *eunoia*, særlig når han taler til sine egne NS-tilhengere og når han holder forsvarstalen sin. Dette kan ha sammenheng med at han er bevisst på sitt publikum. Dette kan imidlertid slå ut på to ulike måter, særlig når det gjelder *arete*. Når han snakker til sine egne, vet han hvordan han skal ordlegge seg for å styrke *arete*. I forsvarstalen taper han *arete*, både ved å vise godvilje mot Hitler og Tyskland, men også gjennom så sterkt forsvare sine handlinger som blir oppfattet som et av de største svikene i norsk historie. Drar man Aristoteles sin teori om retorikk videre til romeren Quintilian, ser man at etikk og *ethos* i større grad blir knyttet sammen. Quintilian definerer en retoriker som en god mann utdannet til å tale (Kjeldsen, 2017, s. 117). Her ser man en stor konflikt mellom det Quisling forsøker å formidle og det han faktisk gjør. Han lyver, han er ingen god mann og han handler ikke etisk. En retoriker skal være et godt menneske, men det er han ikke. Quislings absolutte styrke ligger i hans *logos*. Men hva hjelper vel det når hans *ethos* slår sprekker?

Om han er en narsissistisk leder er vanskeligere å svare på. Det er ikke tvil om at han blir bygget opp og genierklært av både familie og nære venner. Han har en klar visjon, og tidvis mangler han empati. Men han har ikke mange følgere, og de han får mister han fort igjen. Det er vel mer korrekt å si at han føler seg som et misforstått geni, enn at han er en narsissist.

Forforståelsen i denne underproblemstillingen har ført til en bekreftelse av det som fremkom i første underproblemstilling, nemlig at han var opptatt av fedrelandet sitt. I tillegg har vår forforståelse av at han bevisst bruker andres navn og rykte til sin fordel blitt styrket.

5.4 Avsluttende drøfting av hovedproblemstilling og ny forforståelse

Gjennom en hermeneutisk metode forsøker oppgaven å belyse og å forstå hva som kan forklare Vidkun Quislings maktposisjon. Hovedtemaene *kongstanke*, Machiavelliske lederegenskaper og retorikk danner et teoretisk grunnlag som funnene drøftes opp mot.

I sitt forsøk på å oppnå makt, samt å realisere sin *kongstanke*, benytter Quisling seg særlig av to elementer. Han maner til handling i sine taler og artikler, men lykkes bare delvis med det ettersom han kun klarer å mobilisere en liten del av befolkningen. Enda sterkere er bruken av fellesskapet som en gevinst for å oppnå målet. Ved å hele tiden referere til *vi* fremfor *jeg*, forsøker han å skape en forståelse av at alt han formaner til av handlinger vil tjene fellesskapet. Han går også så langt at han i forsvarstalen sin under rettssaken i 1945 unnskylder sine handlinger ved å tillegge det fellesskapets beste. “Jeg har i det hele tatt i all min ferd handlet etter beste overbevisning for å gjøre det beste for det norske folk” (Quisling, 1987, s. 99). I en sårbar tid, og under invasjon fra Tyskland, spiller han på nasjonalfølelsen og fellesskapet for å legitimere sin vilje til makt. Det kommer blant annet til uttrykk gjennom at han begår statskupp. I denne perioden oppnår han en makt hos de som er tilhengere av han, og medlemmer av *NS*, men klarer ikke å overbevise det norske folk om at han handler utelukkende på vegne av fellesskapet. Hvor Quislings *kongstanke* imidlertid kan se ut til å ha en brist, er hvorvidt den er personlig eller om den er stjålet og omgjort fra kong Håkons. På den ene siden er det ikke tvil om at han har et sterkt eierskap til *kongstanken*, men på den andre siden kan det se ut som om han ender opp som Skule og tar på seg Håkons kongskåpe. Det kan likevel se ut som om Quislings *kongstanke* gir ham en maktposisjon der hvor han tør å virkelig si hva han mener, nemlig internt i *NS*. Men han vakler i sin *kongstanke* når han skal tale til hele det norske folk, og det kan være en årsak til at han ikke oppnår ønsket maktposisjon på nasjonalt nivå.

Machiavellis lederideal går ikke av veien for å utføre uetiske og umoralske handlinger, men disse handlingene må likevel tjene et større formål. Quisling har en uttalt *kongstanke*, som uavhengig av om den er hans egen fullt ut eller ikke, vitner om at han har noe han strekker seg etter som er større enn han selv. Han fremviser både beslutsomhet og selvtillit gjennom sine handlinger i forkant av og i forbindelse med Tysklands invasjon av Norge, men det kan synes som at han i større grad besitter løvens egenskaper enn revens i de funn vi har hatt. Han har motet til å gripe *occasione* når *fortuna* frister og kommer seg derfor i maktposisjon, men for at man skal kunne sies å ha *virtù*, så er det ikke tilstrekkelig å inneha de ærefulle egenskaper dersom disse brukes til umoralske handlinger som kun tjener en selv. Ære er en forutsetning for at *virtù* skal gi makt det er verdt å ha (Eriksen, 2006, s. 171-172). Vi mener det fremste eksempelet

som taler imot at Quisling innehar *virtù*, er at han angivelig begunstiger seg selv med verdigjenstander og andre eiendeler som tilhører jødiske familier som blir deportert under okkupasjonen. Han og hans kone Maria lever svært godt på Gimle, med god mat og drikke, mens resten av befolkningen lever på rasjoner (Lorentzen, 2021, 03:16). Og selv om Machiavelli nok ikke ville ha noen problemer med at en leder lever noe bedre enn befolkningen ellers, ville han nok ha pekt på farene for å bli foraktet dersom lederen lever godt på bekostning av folket. Det er heller ikke lett å finne at disse handlingene kan beskrives som noe annet enn egennyttige. «Maktpolitisk var jeg avhengig av Tyskland og Adolf Hitler. Men idèpolitisk anså jeg Hitler som min underordnede og mitt redskap» (Dahl, 1992, s. 331). Quisling kommer til makten som følge av at Tyskland invaderer Norge og dermed er hans maktposisjon overlatt til en mektigere part og ikke minst fortuna sin nåde. Vår vurdering er at Quisling i liten grad er en Machiavellisk leder og at dette derfor ikke kan forklare hans maktposisjon.

Man kan anta at Quisling har sin styrke i *logos* og svakhet i *pathos*, og da er det interessant å se i hvilken grad hans *ethos* påvirker evnen til å oppnå makt. Fra å ha et godt *innledende ethos*, som Nansens hjelper som redder hundre tusen ukrainere fra hungersnøden, forringes nettopp dette *ethos* med tiden. Hans *phronesis* er sterkt og bidrar til å styrke hans *ethos*. Det er ikke tvil om at Quisling er en mann med stor kunnskap og innsikt på et teoretisk nivå. Denne kunnskapen og innsikten er kanskje en del av forklaringen på hvorfor han i starten av sin politiske karriere oppnår makt. Hans *arete* og *eunoia* varierer imidlertid alt etter hvem han snakker til. På den ene siden kan man si at han behersker bruken av både *phronesis*, *arete* og *eunoia* når han taler til sin egen menighet, til NS-folkene. Her oppnår han intern makt. På den andre siden kan man si at han ikke behersker de retoriske verktøyene, siden han ikke klarer å endre *arete* og *eunoia* når publikummet er det norske folk. Å nå frem til hele det norske folk er en nærmest umulig oppgave, og valgresultat og medlemstall i NS indikerer at han mislykkes i stor grad på dette området. Han klarer ikke å oppnå makt i kraft av seg selv og sitt parti. Man kan påstå at hans gode *innledende ethos* gir ham makt. Han oppfordres til å publisere artikkelserien «Russland og vi», som vekker stor begeistring, han får oppmerksomhet og blir populær. Så populær at han blir utnevnt som forsvarsminister, først i Kolstad-regjeringen og så Hundseid. Begge Bondepartiregjeringer, som er begeistret for Quislings fortid. Her får han en

maktposisjon. Men populariteten daler under hans tid som minister, og hans *innledende ethos* endres til det dårligere. Hans endrede *innledende ethos* bidrar antagelig til hans tap av maktposisjon før okkupasjonen. Han oppnår ikke nasjonal suksess med *NS*, og hans *ethos* endres ytterligere blant det norske folk, selv om det til en viss grad styrkes internt i *NS*. Særlig ved statskuppet 9. april og i tiden som følger forringes hans *ethos*. Han viser seg som et dårlig menneske, og med det en dårlig retoriker, ifølge Quintilian. Det er grunn til å anta at hans til slutt veldig dårlige *ethos* bidrar til hans skjebne og død. Hans bruk av *ethos* gir ham både en maktposisjon internt i partiet, men han oppnår aldri nasjonal, reell makt.

Quisling har noen narsissistiske trekk, som manglende empati og klar visjon, men han har ikke mange følgere. Han har stor tro på ordets makt, og har trekk av å være *personalized* leder ettersom han ønsker å styre på en totalitær måte og ignorerer institusjonelle kanaler. Beskrivelsene av Quisling står i motsetning til det å være karismatisk, og dette er kanskje hans største mangel som hindrer at han får følgere. Uten følgere er man ingen leder. Hans narsissistiske trekk kan dermed ikke brukes som en årsaksforklaring for hans maktposisjon.

Selv om Quisling under rettsaken peker på at han anser Hitler som sitt redskap idèpolitisk, kan man stille spørsmål om hvorvidt han har noe han skulle sagt med Terboven som leder. Skal vi tro Maria Quislings uttalelser i etterkrigstiden, så er Quisling kun en brikke for Terboven. I en samtale gjengitt av kunsthändler Kurt Johannessen, sier Maria at «Josef Terboven hadde all makt over min mann! Han hadde intet å si» (Lorentzen, 2021, 17:08). Med dette sitatet slår maktposisjonen til Quisling ytterligere sprekker, når også Maria undergraver hans maktposisjon etter hans død. Dette forsøket på å renvaske hans ettermæle ved å undergrave hans autoritet, ville antakelig ikke falt i god jord hos Quisling.

Vår forforståelse har endret seg noe gjennom oppgaven. For det første mente vi i utgangspunktet at han ikke var opptatt av fedrelandet, noe vi ser han var. Om enn på sitt eget vis. For det andre er vår oppfattelse av han som en person uten selvinnsikt blitt styrket. Når det gjelder momentet om Quisling som umoralsk, har dette endret seg noe. Vi anser ham fremdeles som umoralsk, men at han oppfattet seg selv som svært moralsk og til og med moralsk forpliktet til å utføre de handlingene han gjorde. Til sist oppfatter vi ikke lenger at han var inspirert av Hitler, men at han gjennom flere år utviklet antisemittiske holdninger, og at han heller anså Hitler som en nødvendig brikke i sin plan.

6 Konklusjon

Litteraturen viser til at Quisling leser både Ibsen (Dahl, 1992, s. 539-541), Nietzsche (Dahl, 1991, s. 27) og Machiavelli (Dahl, 1991, s. 99 og 277). Som nevnt tidligere i oppgaven, så refererer han blant annet til Håkons *kongstanke* i flere av talene og artiklene sine. Det kan nesten virke som om han mer eller mindre bevisst aktivt forsøker å bruke disse teoriene inn i sitt eget virke, på vei mot posisjon og makt. Det kan virke som han ser på kongskampen mellom Håkon og Skule som sammenlignbar med maktkampen som pågår i Norge i krigsperioden (Dahl, 1992, s. 539).

I og med at det fremstår som om *kongstanken* ikke er hans egen, at han ikke mestrer Machiavellis råd skikkelig, at de retoriske egenskapene bare delvis og tidvis er til stede, samt at han ikke har noen stor følgerskare, kan man gjøre seg minst to refleksjoner rundt oppgavens hovedproblemstilling. Den ene er at oppgavens teoretiske grunnlag kun delvis forklarer hans maktposisjon, og at det derfor er grunn til å anta at andre teoretiske faktorer også hører hjemme i en forklaring av denne. Den andre refleksjonen er hvorvidt Quisling hadde en faktisk maktposisjon eller kun posisjon uten reell makt. En Johan uten land.

Kanskje er maktposisjonen i beste fall delvis, sporadisk, situasjonsbestemt og relatert til *fortuna* og *occasione*? Eller skaper Quisling helt eller delvis *fortuna* og *occasione* gjennom å influere Hitler til å invadere Norge?

7 Referanseliste

- Badaracco, J. L. (1997). *Defining Moments*. Harvard Business Review Press.
- Berg, O. T. & Børresen, J. (2021, 28. desember) Niccolò Machiavelli. I *Store norske leksikon*. https://snl.no/Niccol%C3%B2_Machiavelli
- Bingen, J. (2021). *Fyrsten* (12.utg). J.W. Cappelens Forlag AS.
- Bjartveit, S. (2021, 7. desember) *Dag 1 Harmonimodell vs Konfliktmodell* [PowerPoint-presentasjon]. Itslearning. <https://bi.itslearning.com/>
- Bjartveit, S. (2021, 8. Desember) *Dag 2 Dyder* [PowerPoint-presentasjon]. Itslearning. <https://bi.itslearning.com/>
- Bjartveit, S. (2020). *Akillevs*. Ulysses AS.
- Bjartveit, S. (2006, 18.september). Ibsen lærer oss mye om ledelse. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/1OpGM/ibsen-laerer-oss-mye-om-ledelse>
- Bjartveit, S. & Eikeset, K. (2020). Henrik Ibsens Kongs-Emnerne; teater, historie og resepsjon. E.Tjønneland (Red.), *Ibsens spørsmål om lederskap* (s. 213-231). Vidarforlaget.
- Conger, J. A. & Kanungo, R. N. (1998). *Charismatic Leadership in Organizations*. Sage Publications, Inc.
- Dahl, H. F. (1991). *En fører blir til*, Aschehoug & Co.
- Dahl, H.F. (1992). *En fører for fall*, Aschehoug & Co.
- Dahl, H. F. (2004). *Quisling En norsk tragedie*, Aschehoug & Co.
- Dahl, H. F. (2015). *Quislings nettverk*, Aschehoug & Co.
- Eriksen, T. B. (2006). *Machiavelli reven i hønsegården*, Universitetsforlaget.
- Gabrielsen, J. & Christiansen, T. J. (2010). *Talens Magt* (2. utg.). Hans Reitzels Forlag.
- Hagen, T. I. (2021, 3. juli). Halldis Neegård Østbye fra Stor-Elvdal var jødehater og Quislings høyre hånd. *NRK*. <https://www.nrk.no/innlandet/xl/halldis-neegard-ostbye-fra-stor-elvdal-var-jodehater-og-quislings-hoyre-hand.-1.15511202>
- Ibsen, H. (2011). *Kongs-emnerne* (2.utg.). Transit AS.

- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* (2. utg.). Høyskoleforlaget AS – Norwegian Academic Press.
- Kittang, A. (2002). Ibsens heroisme; frå Brand til Når vi døde vågner. A. Kittang (Red.), *Prolog om Ibsens heroisme* (s. 11-27). Gyldendal.
- Kjeldsen, J. E. (2017). *Retorikk i vår tid* (7. utg.). C/O Spartacus forlag AS.
- Krogh, T., Endresen, R. T., Iversen, I. & Reinton, R.E. (2003). *Historie, forståelse og fortolkning* (4.utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Lorentzen, T. (Programleder). (2021, 20. mai). Blod på henda (episode 3:5) [Podkastepisode]. *Hele Historien*. NRK.
<https://podcasts.apple.com/no/podcast/quislings-koffert-3-5-blod-p%C3%A5-henda/id1336939498?i=1000523990194>
- Lorentzen, T. (Programleder). (2021, 20. mai). Der Untergang (episode 4:5) [Podkastepisode]. *Hele Historien*. NRK.
<https://podcasts.apple.com/no/podcast/hele-historien/id1336939498?i=1000524886563>
- Lorentzen, T. (Programleder). (2021, 17. juni). Den tunge bagasjen (episode 5:5) [Podkastepisode]. *Hele Historien*. NRK.
<https://podcasts.apple.com/no/podcast/hele-historien/id1336939498?i=1000525787627>
- Maccoby, M. (2000). Narcissistic leaders: the incredible pros, and the inevitable cons. *Harvard Business Review*, 2004 (vol. 82 Issue 1), s. 69-78.
- Minde, I. W. (u.å.) *Hva er makt?* Studieweb. <https://studieweb.no/hva-er-makt/>
- Nietzsche, F. (2021). *Slik talte Zarathustra* (2. utg.). Spartacus Forlag AS.
- Nordbø, B. (2020, 6. november). Quisling. I *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/quisling>
- NS Propagandaavdeling (Red.). (1940). *Quisling har sagt – citater fra taler og avisartikler*. J.M. Stenersens forlag.
- Parmann, Ø. (1980). *Marias dagbok og andre efterlatte papirer*. Dreyers forlag.
- Quisling, V. (1930, 24. mai). Politiske tanker ved Fridtjof Nansens død. *Tidens tegn*. s. 1-2.

- Quisling, V. (1933, 27. februar). Klare linjer. *Nationen*, s. 1 og 4.
- Quisling, V. (1933, 16. mai). Nasjonal samling. *Tidens tegn*, s. 1-2.
- Quisling, V. (1987). *Vidkun Quislings forsvarstale i lagmannsretten 1945: Utgitt i anledning hans hundreårsdag 18. Juli 1987*. Historisk forlag. (Opprinnelig utgitt 1945).
- Simonsen, K. B. (2022, 8. februar). Nasjonal Samling. I *Store norske leksikon*.
http://snl.no/Nasjonal_Samling
- Skjervheim, H. (1996). Deltakar og tilskodar. I Hans Skjervheim (Red.), *Deltakar og tilskodar og andre essays* (s. 71-87). Aschehoug.
- Skodvin, M. (2021, 26. mai). Vidkun Quisling. I *Store norske leksikon*.
https://snl.no/Vidkun_Quisling
- Steinsholt, K. (2019). *Lev farlig! Innføring i Friedrich Nietzsches utidsmessige pedagogikk*. Fagbokforlaget.
- Stenseth, B. (2017). *Quislings ran, Historien om Villa Grande*. Forlaget Press.
- Winter, B. (2019). Ideen om det norske folk [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/74847/Masteroppgave-UiO-2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Zaleznik, A. (1977). The best of HBR 1977. A. Zaleznik (forf): *Managers and leaders are they different?* (s. 74-81). Harvard Business review.
- Ørnhøi, S. (1988). *Vidkun Quisling -Retten er satt, spillet er slutt*. J. W. Cappelens forlag AS.
- Østbye, H.N. (1940) *Boken om Vidkun Quisling*, Blix forlag.
- Østbye, H.N. (Red.). (1941a). *Quisling har sagt – II.Ti års kamp mot katastrofepolitikken*. Gunnar Stenesens forlag.
- Østbye, H.N. (Red.). (1941b). *For Norges frihet og selvstendighet. Artikler og taler*. Gunnar Stenersens forlag.